

RELLEU

REVISTA TRIMESTRAL DE PENSAMENT I CULTURA

Els temps que vénen i les lliçons rebudes

TERCERA ÈPOCA - ABRIL/JUNY 2011

108

-
- 03 **Els temps que vénen i les lliçons rebudes**
EDITORIAL
-
- 04 **Fernand Braudel: El capitalisme no és el mateix
que la'economia de mercat**
MIQUEL RUBIROLA
-
- 18 **Del 1932 al 2012. La necessària revisió de les rela-
cions entre catalans i valencians**
JOSEP VICENT BOIRA
-
- 26 **Entrevista a Josep M. Ainaud de Lasarte**
JOAQUIM FERRER I AMADEU MATOSAS
-
- 33 **Música al voltant de Màrius Torres**
ORIOI ROMANÍ
-
- 36 **Sobre la pastoral "Al servei del nostre poble"**
JOAQUIM FERRER
-
- 38 **Física i Metafísica**
JOAN-ALBERT ASENS
-
- 44 **Notícia de llibres**
-
- 46 **Notícia de cinema**
-

REVISTA RELLEU

Revista fundada pel Grup d'Estudis Nacionalistes l'any 1983 com a butlletí intern de l'entitat. A partir del 1992 (segona època) és l'òrgan d'expressió de la Fundació Rellu. Revista cultural i de pensament. Té una periodicitat trimestral. Pertany a l'Associació de Publicacions en Llengua Catalana (APPEC) ¶ DIRECTOR: Jordi Sales. DIRECTOR ADJUNT: Raimon Terradas. CONSELL DE REDACCIÓ: Jordi Barnadas, Aleix Buch, Joan Capdevila, Manfred Díez, Agustí d'Arana, Joaquim Ferrer, Josep Hereu, Amadeu Matosas, M.Àngels Orriols, Ramon Tremosa, Jordi Giudici, Josep Solà, Antoni Vallès. SECRETARI DEL CONSELL: Jordi de Nadal ¶ COL·LABORADORS D'AQUEST NÚMERO: Miquel Rubirola, Josep Vicent Boira, Joaquim Ferrer, Amadeu Matosas, Oriol Romaní, Josep Hereu, Joan-Albert Asens, Santi Guillen, Josep de Nadal, Josep Maria Camprubí ¶ EDITA: Quaderns d'Estudis i Treballs SL

REDACCIÓ I SUBSCRIPCIONS: Fundació Rellu. C/Aragó 287 3r 2a B, 08009 Barcelona ¶ TEL.: 93 488 09 00. FAX: 93 215 87 68
WEB: www.relleu.cat ¶ CORREU ELECTRÒNIC: relleu@relleu.net ¶ DISSENY: Jordi Matosas i Eloi Gimeno ¶ MAQUETACIÓ: Jordi Matosas ¶ IMPRESSIÓ: Grupo Gráfico ¶ ISSN: 1579-0231

PREU D'AQUEST NÚMERO: 10 € SUBSCRIPCIÓ ANUAL: 32 € (4 nùms)

ELS *Temps* QUE VÉNEN I LES LLIÇONS REBUDES

EDITORIAL

La crisi econòmica que tantes vegades havia estat anunciada per nombroses anàlisis, avaluacions i prediccions està sacsejant de forma contundent la societat catalana, i ens obliga a una profunda reestructuració que encaixi en el marc de la globalització en què vivim. Estem immersos en aquest esforç. I ara s'estan posant a prova les nostres capacitats de reflexió, d'actuació i de creació, ja que aquesta crisi va més enllà d'una simple reestructuració dels mercats. Ja sabem que no sols és una crisi econòmica. Hi ha massa símptomes que ens diuen que vivim un moment cabdal. I en funció de la resposta que siguem capaços d'articular, la sortida serà momentània i "a la curta", o posarà uns fonaments adequats i creïbles per al futur.

Sabem que per a aquesta nova etapa que s'albira no estem sols, tenim un bagatge, comptem amb valuoses lliçons rebudes que enforteixen les nostres conviccions i que ens fan mirar el futur amb decisió, amb confiança i amb capacitat creativa.

Aquesta necessària capacitat creativa requereix totes les nostres energies, i caldrà anar a la recerca de la veritat, la raó i la justícia. I això no serà fàcil, no sortirà de qualsevol míting o assemblea, perquè fa massa temps que som víctimes del relativisme que fa creure que tota opinió és respectable sempre que algú la sostingui, o que davant la dificultat de saber la veritat n'hi ha prou dictaminant-ne la inexistència.

Les lliçons rebudes i la seva recepció configuraran els temps que vénen. D'aquí la importància de saber llegir les lliçons del passat, perquè tots som constructors dels temps que vénen, i no sols els polítics. Ho són els estudiants, els empresaris, els artistes, els metges, els ensenyants, els religiosos, els treballadors en general... I especialment els joves. Uns joves que, amb raó o no, es consideren mancats d'horitzons. Aquest és el repte a entomar: saber que el passat ens ha deixat moltes lliçons escrites, voler participar en la creació del futur, i estimar els temps que vénen.

FERNAND BRAUDEL: EL CAPITALISME NO ÉS EL MATEIX QUE L'ECONOMIA DE MERCAT

MIQUEL RUBIROLA

Economista i Polític

Braudel considera que en aquesta concepció filosòfica del “mercat” hi ha una part de veritat i una altra de mala fe, però també d'il·lusió.

Fernand Braudel va morir el dia 28 de novembre de 1985, ara ha fet vint-i-cinc anys, i d'ell en resta més viva que mai la seva obra escrita. Aquestes ratlles volen servir de recordatori d'un historiador que va excel·lir en l'anàlisi de l'estructura del fet quotidià material, els jocs de l'intercanvi econòmic i el temps vital del món capitalista.

Sovint hom ha assenyalat, amb intencionada imprecisió, que Braudel es l'autor de "solament" dues obres, superbes i magnífiques: *La mediterrània i el món mediterrani a l'època de Felip II* (1) i *Civilització material, economia i capitalisme, segles XV-XVIII* (2). Per conèixer la història de la Mediterrània hi va dedicar vint-i-cinc anys, i a l'estudi de l'economia material, l'intercanvi econòmic i el capitalisme, uns altres vint anys més. Com ell mateix digué: "sens dubte molt de temps, massa temps". Un temps, però, que no li va impedir publicar en vida, a més de les dues obres esmentades, un recull d'articles teòrics i crítics sobre el paper de l'historiador: *Écrits sur l'Histoire* (3); dirigir, conjuntament amb Ernest Labrousse els vuit volums de l'extraordinària *Histoire économique et social de la France* (4); dirigir, també, una veritable obra d'art i ciència en dos volums: *La Méditerranée* (5); i ser l'editor del 1946 al 1968 de la prestigiosa revista *Revue des Annales*, Braudel va destacar com a professor i director a l'École des Hautes Études en Sciences Sociales de París.

La passió de Braudel fou l'estudi de la "història econòmica", entesa com una història "completa" dels homes analitzada des del punt de vista dels esdeveniments econòmics de llarga durada; de l'evolució de les seves crisis i conjuntures; dels fets materials estructurals que evolucionen lentament i on hi destaquen les vides dels qui en són els grans protagonistes. La genialitat de Braudel va consistir a organitzar de manera intel·ligible una molt àmplia gamma de fets puntuals i explicacions ocasionals, dotant-los de prou coherència fins a fer-los tangibles i, alhora, descriure espais geogràfics –per exemple la Mediterrània– com autèntics organismes vius. També, fou genial a saber dotar d'accent propi abstraccions i teories com la dels equilibris i desequilibris que es produeixen al si de la llarga durada de la història.

Amb la voluntat de destacar la manera de fer de Braudel en enfocar la "història econòmica" em referiré al contingut de tres conferències que l'any 1977 va fer a la Johns Hopkins University dels Estats Units amb el títol d'"Afterthoughts on Material Civilization and Capitalism", conferències que foren publicades en castellà amb la denominació genèrica de *La dinámica del capitalismo* (6). En aquestes conferències l'autor va voler sintetitzar les tesis implícites i els arguments desenvolupats extensament a la ja citada i esplèndida obra *Civilització material, economia i capitalisme* composta per tres volums: *Les estructures del fet quotidià*, *Els jocs de l'intercanvi*, *El temps del món*.

Les reflexions de Braudel sobre les estructures del fet quotidià assenyalen que "del si de la cultura material –és a dir, els objectes, els instruments, les pràctiques de cada dia de la gent, l'alimentació, els ambients comercials, les tècniques productives, la moneda, la vida a les ciutats–, sorgeix l'activitat econòmica, amb els seus quincallaires, comerciants i botiguers, les tendes al llinard del carrer, els mercats i les fires. En aquesta 'civilització material' ens movem en un món en el qual la humanitat està com semi-adormida en el seu fet quotidià". (7)

A poc a poc la humanitat "supera la vida material", la rutina productiva i la subsistència, i s'esdevenen Els jocs de l'intercanvi. Sens dubte, degut als seus orígens materials, aquests intercanvis es perden en la nit dels temps i vers el 1400 encara els intercanvis no aconsegueixen associar tota la producció a tot el consum, ja que una immensa part d'aquella producció s'aplega en l'autoconsum, en la família o el medi rural i no entra en el circuit dels intercanvis. Entre 1400 i 1800 es desenvolupa allò que anomenem "el mercat econòmic", caracteritzat per decisions econòmiques "conscients", intercanvis d'oferta i demanda de mercaderies i capitals en forma de preus i Borses.

El fet que aquesta zona sensible de l'intercanvi que anomenem "mercat" permeti una acció conscient amb una clara mesura de les repercussions de les opcions adoptades, ha fet creure –amb raó o sense, diu Braudel– "que els intercanvis juguen per si mateixos un paper decisiu, equilibrador. Hom

diu que ‘el mercat’ allisa els desnivells mitjançant la competència i que ‘el mercat’ ajusta la oferta i la demanda. De tal manera que el ‘mercat’ és com un Déu amagat i benèvol. El ‘mercat’ és ‘la mà invisible’ d’Adam Smith; és el “mercat autoregulat” i la pedra angular de l’economia, als segles XVIII i XIX, com bé reflecteix la filosofia del *laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même*”. (8)

Com és sabut, molts economistes han seguit raonant únicament a partir dels esquemes del “mercat autorregulat” i n’han defensat les seves lliçons. “Per a Turgot, per exemple, la circulació s’identifica realment amb el conjunt de la vida econòmica. De la mateixa manera que molt més tard David Ricardo no veu més que el riu, estret però viu, de

la mida d’un nexa parcial. Subratllem aquesta darrera paraula: *parcial*. Crec de fet –diu Braudel– en les virtuts i en la importància d’una economia de mercat, però no en el seu regne absolut”. (10)

Al nostre entendre és necessari destacar, en primer lloc, la importància de la distinció que fa Braudel entre “civilització material” i “economia de mercat”, que com hem vist es basa en la contraposició entre “vida material” i “mercat econòmic”; entre “rutina productiva” i “decisió conscient”; entre “subsistència” i “intercanvi”. I, en segon lloc, destacar sobretot la distinció que fa entre “economia de mercat” i “capitalisme”.

En la seva anàlisi d’Els jocs de l’intercanvi hi distingeix dues esferes en el món dels intercanvis:

“El capitalisme, segons Braudel, té a veure amb intercanvis desiguals en els quals la competència no hi juga en la pràctica cap paper.”

l’economia de mercat”. I deia Braudel a l’any 1977, “si bé els economistes instruïts per l’experiència de les crisis ja no defensen les virtuts automàtiques del *laissez faire*, el mite segueix encara present en l’àmbit de l’opinió pública i en les discussions polítiques actuals”. (9). Ara, després de la crisi del 2008, tal vegada Braudel hi afegiria a la seva llista, també, a molts economistes de prestigi del segle XXI que han practicat i defensat una política econòmica i monetària en base a aquesta creença del “mercat autoregulat”...

Braudel considera que en tot això, en aquesta concepció filosòfica del “mercat”, hi ha una part de veritat i una altra de mala fe, però també d’il·lusió. “¿Podem tal vegada oblidar quantes vegades el mercat fou capgirat i falsejat; fixats els preus pels monopolis de fet i de dret? I sobretot, si admetem les virtuts competidores del mercat – ‘el primer ordinador posat al servei dels homes’ –és important assenyalar alhora que el mercat no és sinó un nexa imperfecte entre producció i consum, encara que només fos en

l’economia de mercat” i “el capitalisme”, termes que designen realitats amb parentiu, però ben diferenciades. Com diu Braudel, “quan parlem de distingir el ‘capitalisme’ de l’economia de mercat no fem una distinció del tipus “l’aigua a baix i l’oli al damunt. Allò que podem acceptar és que hi hagi almenys dos tipus d’economia de mercat (A i B) discernibles si els concedim una mica d’atenció, encara que només sigui per la mena de relacions humanes, econòmiques i socials que instauren”. (11).

Per a Braudel hi ha, doncs, dos tipus d’intercanvis: els del mercat A, uns intercanvis que són elementals, competitiu i sense sorpreses. Tothom coneix les característiques d’aquests intercanvis que són “transparents”, amb beneficis moderats que es poden calcular aproximadament. En canvi, l’altre món dels intercanvis, el B, és un mercat sofisticat i dominant. A i B no tenen els mateixos mecanismes ni són idèntics els agents que regeixen aquests dos mons dels intercanvis econòmics i financers. El “capitalisme”, segons Braudel, se situa en aquest segon

món, el B. Té a veure amb intercanvis desiguals en els quals la competència –la llei essencial de l'anomenada economia de mercat– no hi juga en la pràctica cap paper.

“Capitalisme” és, per tant, l'expressió que emprava Braudel per descriure i analitzar “una determinada esfera de la circulació”, ben distinta de la circulació en el mercat ordinari. “Els historiadors anglesos –diu Braudel– han assenyalat la creixent importància a partir del segle XV (i conjuntament amb el mercat públic tradicional, el ‘public market’) d’allò que ells anomenen ‘private market, o sigui, el mercat privat; i que jo l’anomenaria més aviat el ‘contramercat’, per accentuar-ne la diferència respecte al ‘mercat’ ” (12).

És a dir, per Braudel el capitalisme no és ben bé el mateix que l'economia de mercat. D'una banda hi ha els intercanvis habituals del mercat, els tràfics locals o a curta distància, “àdhuc els que tenen lloc en un radi més ampli, sempre que es tracti d'intercanvis regulars, previsibles, rutinaris i oberts tant als petits com als grans comerciants. A l'altra banda dels jocs de l'intercanvi hi ha el grup selecte dels grans comerciants, “amics del Príncep”, aliats o explotadors de l'Estat; un grup que destaca de la massa dels mercaders i que duen a terme activitats que es desenvolupen en multiplicitat d'àmbits.

Braudel és conscient que si habitualment no es fa una distinció entre capitalisme i economia de mercat és perquè ambdós han progressat junts, des de l'Edat Mitjana fins als nostres dies i perquè s'ha presentat molt sovint el capitalisme com el motor i la plenitud del desenvolupament econòmic. “En realitat –constata Braudel– tot plegat se sosté sobre les amples espatlles de la vida material. Si aquesta creix, tot va endavant i l'economia de mercat creix també a costa seva i amplia les seves relacions. Ara bé, qui es beneficia sempre d'aquesta expansió és el capitalisme. No crec que Joseph Schumpeter tingui raó quan fa de l'empresari capitalista el *deus ex machina*. Crec amb fermesa que és el moviment de conjunt el que resulta dominant i determinant i que tot capitalisme està fet a la mida, en primer lloc, de les economies que li són subjacents”. (13)

El Temps del Món capitalista no l'hem d'imaginar, doncs, segons Braudel, com un desenvolupament fet per fases o salts successius: capitalisme mercantil, capitalisme industrial, capitalisme financer. “Els grans marxants d'abans no s'havien especialitzat mai: practicaven de manera indistinta, simultània o successiva, tant el comerç, com la banca, les finances, l'especulació borsària, la producció ‘industrial’ (del *Verlagssystem*, o, rarament, manufactures). El ventall mercantil, industrial, bancari, és a dir la coexistència de diverses formes de guany (de capitalisme) es desplega ja a la Florència del segle XIII, a Amsterdam al XVII, a Londres abans del XVIII. A començament del segle XIX el maquinisme va fer, sens dubte, de la producció industrial un sector de gran benefici i el capitalisme s'hi va abocar. Però el capitalisme mai s'hi acantonarà” (14).

“Quan a Anglaterra van caure els beneficis inicialment fabulosos del *boom* cotoner, els capitals acumulats varen anar cap a altres indústries: les de l'acer, la dels ferrocarrils. Més encara, es produeix un retorn al capitalisme financer, a la banca, a l'especulació bancària –més activa que mai– al gran comerç internacional, als beneficis de l'explotació colonial, als emprèstits d'Estat, etc. I una vegada més, sense especialització: els Wendel a França són mestres de forja, banquers, drapers als Vosges i proveïdors d'equipaments militars per a l'expedició d'Alger el 1830. La mateixa no especialització s'enregistra a l'activitat dels Jacques Coeur, dels Jacob Fugger, dels John Law, dels Bardi o dels Necker”.(15)

La visió del capitalisme que resulta de les investigacions de Braudel és clara: el capitalisme ha estat sempre monopolista i tant les mercaderies com els capitals no han parat mai de viatjar simultàniament pel fet d'haver estat sempre els capitals i el crèdit el mitjà més segur de forçar i assolir un mercat exterior. Molt abans del segle XX, l'exportació de capitals fou una realitat quotidiana: a Florència des del segle XII i a Hamburg, Anvers i Gènova en el XVI. Al segle XVIII els capitals recorren Europa i tot el món. El capitalisme, doncs, abans del 1900 o del 1914 coneix tots els procediments i astúcies per situar-se

en un àmbit privilegiat, allunyat de la competència del mercat i recolzant-se sempre sobre les bases de la vida material.

Així doncs, el principal privilegi del capitalisme, avui com ahir, és “la llibertat d’escollir”. Un privilegi que pot atribuir-se a dos factors: el primer, a la seva posició social dominant, al pes dels seus capitals, a les seves capacitats d’emprèstits, a la seva xarxa d’informació. I, en segon lloc, als privilegis derivats dels membres d’una minoria poderosa que poden aconseguir regles pròpies i tenir complicitats compartides. Precisament perquè pot escollir, el capitalisme té la capacitat, en qualsevol instant, de girar de cop: aquest és el secret de la seva vitalitat. El capitalisme està sovint malalt però no mor mai. La regla d’or del capitalisme és, per natura, mantenir-se viu a partir del canvi permanent.

Segons Braudel, és un error sostenir que el capitalisme és “un sistema econòmic”, sense definir-lo amb major precisió. El capitalisme és una realitat social que es caracteritza per la complicitat i gairebé igualtat amb l’esfera de l’Estat. Estat i capital, almenys un determinat capital, el de les grans empreses i els monopolis, fan bon matrimoni avui com ahir i el capital en treu la millor part.

El fet rellevant en l’avenç, consolidació i triomf del capitalisme és l’existència d’unes determinades condicions socials. El capitalisme exigeix tranquil·litat en l’ordre social, així com una relativa neutralitat, “debilitat” i complaença de l’Estat. “El capitalisme només triomfa quan s’identifica amb l’Estat, quan és l’Estat. En la seva primera fase, la de les ciutats-estat d’Itàlia, a Venècia, a Gènova, a Florència, l’elit del diner és la que exerceix el poder. A Holanda, al segle XVIII, l’aristocràcia del regents governa seguint l’interès i àdhuc les directrius dels homes de negocis, mercaders o proveïdors de fons dineraris. A Anglaterra, amb la revolució de 1688, s’aconsegueix així mateix un compromís semblant a l’holandès. França manté un retard de més d’un segle; només amb la revolució de juliol de 1830 s’instaurarà en el govern, còmodament, la burgesia dels negocis”. (16)

Com és sabut, el capitalisme abandona a l’Estat les tasques poc remuneradores o massa dispendio-

ses com ara la infraestructura de carreteres, ferrocarrils, comunicacions, exèrcit, el pes enorme de l’ensenyament i la investigació, la sanitat pública i la seguretat social. El capitalisme té capacitat per aprofitar les debilitats, ajuts i exempcions de l’Estat. I aprofita també plenament el suport que la cultura aporta a la solidesa de l’edifici social. Car la cultura, desigualment compartida, travessada per

“Braudel és conscient que si habitualment no es fa una distinció entre capitalisme i economia de mercat és perquè ambdós han progressat junts.”

corrents contradictoris, aporta malgrat tot, al capdavall, el millor dels elements per al suport de l’ordre establert.

Com a privilegi d’una minoria, el capitalisme és impensable sense la complicitat activa de la societat. Constitueix forçosament una realitat d’ordre social, una realitat d’ordre polític i, fins i tot, una realitat de civilització. Perquè cal que la societat accepti, de manera més o menys conscient, els valors que el capitalisme encarna.

“Tota societat densa, assenyala Braudel, es descompon en diversos ‘conjunts’: l’econòmic, el polític, el cultural i el jeràrquic-social. L’econòmic només pot ser capítol en unió amb els altres conjunts, dissolent-se en ells, però també obrint les seves portes als altres conjunts pròxims a ell. Aquesta forma particular i parcial de l’economia que és el capitalisme no s’expressa plenament a menys que estudiem aquestes proximitats i invocacions mútues entre economia, política, religió, cultura. L’economia en si mateixa és evident que no existeix”, anota Braudel. (17)

És sabut que Max Weber va emfatitzar un d’aquests “conjunts”, el de la religió. I és coneguda

la seva tesi segons la qual els escrúpols religiosos entorn del món del diner, l'especulació i la usura, foren escombrats amb la Reforma i això va permetre l'ascensió del capitalisme als països del Nord d'Europa. El capitalisme seria, d'acord amb Max Weber, una creació del protestantisme. Braudel nega aquesta tesi de manera taxativa.

“Tots els historiadors s'oposen a aquesta tesi subtil, si bé no aconsegueixen alliberar-se'n d'un cop i per sempre. Torna a ressorgir davant d'ells, una i altra vegada, sense aturador. I nogensmenys és manifestament falsa. Els països del nord no han fet altra cosa que agafar el lloc ocupat durant llargs períodes i de manera brillant pels vells centres capitalistes de la Mediterrània. No varen inventar res ni en l'àmbit de la tècnica ni en el maneig dels negocis. Amsterdam copia Venècia; així com Londres copiarà Amsterdam i Nova York ho farà de Londres. Allò que entra en joc en cada ocasió és el desplaçament del centre de gravetat de l'economia mundial, per raons econòmiques, fet que no afecta la naturalesa pròpia del capitalisme. Aquest desplaçament definitiu des de la Mediterrània al mar del Nord, que es produeix molt a finals del segle XVI, suposa el triomf d'uns països nous sobre uns de vells. I suposa, també, un ampli canvi de nivell. Degut a la nova ascensió de l'Atlàntic es produeix una expansió general de l'economia dels intercanvis, de l'estoc monetari i, novament, un nou progrés de l'economia de mercat que és qui, fidel a la cita d'Amsterdam, portarà sobre les seves espatlles les construccions ampliades del capitalisme. Finalment, —diu Braudel—, em sembla que l'error de Max Weber deriva essencialment d'haver establert com a punt de partença de l'anàlisi una exageració del paper desenvolupat pel capitalisme com a promotor del món modern”. (18)

L'any 1977, a la Johns Hopkins University, Braudel va cloure les seves reflexions entorn de la dinàmica del capitalisme dient: “allò que lamento com a home del meu temps i no pas com historiador, és que tant al món capitalista com al món socialista hom no vulgui distingir el capitalisme de l'economia de mercat. Quan a Occident es critica els defectes del capitalisme, els polítics i els economistes responen que és un mal menor, els revers inevitable

de la lliure empresa i de l'economia de mercat. Jo no ho crec en absolut. Als qui contràriament, seguint una tendència sensible fins i tot a l'URSS [estem a l'any 1977 abans de l'esfondrament del comunisme el 1989], els preocupa la pesantor de l'economia socialista i voldrien facilitar-li una mica més “d'espon-taneïtat” [jo traduiria: “una mica més de llibertat”] els responen que aquesta pesantor és un mal menor, el revers obligatori de la destrucció del flagell capitalista. Tampoc crec això. Però, ¿tal vegada es possible la societat que jo considero ideal? En qual-sevol cas no crec que compti amb molts partidaris en aquest món!”. (19)

Vint-i-cinc anys després de la seva mort, Braudel sí que té encara partidaris de distingir el “capitalisme” de l’“economia de mercat” i continua essent una referència en el món de la “història econòmica”, amb nombrosos lectors arreu del món. (20)

NOTES:

(1) *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*. Librairie Armand Colin, Paris, 1979 (reedició revisada i corregida de la primera edició del 1947). Hi ha versió castellana del Fondo de Cultura Económica de Mèxic, 1980, 2a edició.

(2) *Civilisation matérielle, Économie et Capitalisme XVe-XVIIIe Siècle*. Librairie Armand Colin, Paris, 1979. Primer volum: “Les Structures du Quotidien”, 544 pàgs; Segon volum: “Les Jeux de l'Échange”, 600 pàgs; i, Tercer volum: “Le Temps du Monde”, 607 pàgs. Hi ha versió castellana en tres volums d'Alianza Editorial, Madrid, 1984, versió que reproduïx la riquesa documental de l'original francès.

(3) *Ecrits sur l'Histoire*. Flammarion, 1969. Hi ha versió castellana d', Alianza Editorial, Madrid, 1991.

(4) *L'Histoire économique et Social de la France*. Editions Presses Universitaires de France, Paris, 8 volums.

(5) *La Méditerranée*. Dos volums editats per Les Arts et Métiers Graphiques, Paris, 1977 i 1978.

(6) *La dynamique du Capitalisme*. Editions Arthaud, Paris, 1985, 120 pàgs. La versió castellana és d'Alianza Editorial, Madrid, 1985, 135 pàgs.

(7) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 28.

- (8) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 54.
- (9) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 55.
- (10) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 56.
- (11) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 63.
- (12) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 65.
- (13) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 75.
- (14) *Civilisation materielle, Economie et Capitalisme*, Edició francesa, volum tercer, pàg. 538.
- (15) *Civilisation materielle, Economie et Capitalisme*, Edició francesa, volum tercer, pàg. 539.
- (16) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 78.
- (17) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 12.
- (18) *La dinàmica del capitalisme* pàgs 79-80.
- (19) *La dinàmica del capitalisme*, pàg. 129.
- (20) A més de la lectura directa dels llibres de Fernand Braudel és profitós donar un cop d'ull al llibre col·lectiu *Lire Braudel* publicat el 1988 per Éditions La Découverte, Paris, 231 pàgs. I considerar dues biografies: *Braudel* de Pierre Daix, *Grandes Biographies Flammarion*, Paris, 1995, 567 pàgs; i, *Fernand Braudel* de Giuliana Gemelli, Éditions Odile Jacob, 1995. Hi ha traducció castellana de la biografia de Gemelli a P.U.V, Editorial de la Universitat de València i Editorial de la Universidad de Granada, 2005, 406 pàgs. A la pàgina 19 de la versió castellana d'aquesta bibliografia hi ha un llistat de totes les obres de Fernand Braudel traduïdes a l'espanyol. Gemelli analitza també a la seva biografia diversos llibres inèdits ja enllestits per l'autor abans de morir, entre els quals l'extraordinari *L'identité de la France*. I altres llibres publicats a títol pòstum per col·laboradors de Braudel i per la seva muller, Paule Pradel de Braudel.

REVISTA RELLEU

RELLEU VOL DIR EL GRUIX QUE TÉ UNA
COSA, I EL FET QUE UNS SEGUEIXIN LA
TASCA FETA PELS ALTRES

EUROPA ÉS EL MARC DE LA NOSTRA NACIÓ
DE CIUTADANS I CIUTADANES LLIURES

LLENGUA CATALANA, VOLEM LA PLENITUD
NACIONAL DELS PAÏSOS DE
LLENGUA CATALANA

LA NOSTRA REALITAT HA DE SER SERVIDA
MÉS QUE ELS NOSTRES NEGUITS

ESTUDI I TEMPS PER A ORIENTAR EL SENTIT
DE LES NOSTRES ACCIONS

UNITAT BÀSICA DE TOTS ELS CIUTADANS
CADA COP QUE FA FALTA

Si ja estàs subscrit/a a la revista RELLEU, pots
subscriure-hi un amic o amiga. Si reps la revista
i encara no hi estàs subscrit, en aquest número
trobaràs una butlleta per fer-ho. (pàg. 27)

C/Aragó 287 3r 2a B 08009 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00 Fax: 93 215 87 68

**DEL 1932 AL 2012.
LA NECESSÀRIA REVISIÓ
DE LES RELACIONS
ENTRE CATALANS
I VALENCIANS**

JOSEP VICENT BOIRA

*Doctor en Geografia per la Universitat de València i
professor al seu Departament de Geografia.*

Com més s'allunya
la societat valenciana del model
que es pensava havia de ser i encarnar,
més se senten alguns en una
mena d'exili interior.

Voldria respondre a l'amable petició dels amics de la revista *Relleu* de reflexionar sobre les relacions entre catalans i valencians tot fent servir per començar el meu escrit tres fragments d'altres tants articles de números anteriors de la revista. Són tres pinzellades del que em preocupa i m'ocupa des de fa anys i on he vist reflexos d'allò que crec la bona direcció a l'hora de reformular aquestes relacions. Els tres fragments els reuniré sota l'epígraf "Des de dins". Després, una vegada comentats, passaré a una revisió de dues dinàmiques que ens vénen des de fora i que, necessàriament, ens han de fer replantejar algunes coses. Serà de la suma de totes dues dimensions, d'on podrem extraure algunes conclusions al meu entendre vàlides sobre aquest tema.

DES DE DINS (I): ENFORTIR SITUACIONS

El primer fragment a què voldria fer esment apareix a l'editorial del número 106 d'octubre-desembre de 2010. El títol és extraordinàriament lúcid: "Enfortir situacions". Aquesta és la missió que, des de fa anys, crec que seria l'adequada a la situació a què catalans i valencians ens hauríem de lliurar, tant en cada casa com en les nostres relacions. Aquest enfortir situacions s'hauria de basar en una reflexió sobre allò que el mateix editorial proposa: l'"ara i aquí de les nostres responsabilitats" per sobre de "l'encara no dels nostres projectes"... La contraposició d'aquestes dues situacions impossibles de conjuminar és una descoberta excepcional per a valorar el treball que hem fet, que fem i que caldria fer. Al País Valencià, la simplificació de la vida política, la manca de canals de participació, l'empobriment de la *res pública*, l'allunyament del país real de l'oficial (fenomen característic que moltes vegades ha fet confondre l'observador poc avesat, usualment català, l'un amb l'altre) ha fet que, paradoxalment, triomfe, en amplis sectors del catalanisme cultural i polític valencià, una posició cada cop més allunyada de l'"ara i aquí de les nostres responsabilitats", en una deriva cap a "l'encara no" dels nostres somnis. Em sembla un procés inquietant. I això està passant sobretot a una porció del jovent. Aïllat dels mecanismes de

participació política ordinària, barrat el pas al parlament per la norma del 5% de representació a tot el país (requisit políticament execrable), arruïnada la credibilitat de la política valenciana que apareix als mitjans de comunicació, una part important de la joventut valenciana més conscienciada troba en un món particular (una part de l'exitosa música en valencià, per exemple, la de major contingut polític), la manera de mostrar el seu disgust amb la realitat política i social. No és gens difícil observar, als concerts de grups musicals en valencià d'avui, joves amb una parafernàlia independentista que no s'avé amb l'estat general del país, amb el "clima" o la mitjana social que elecció rere elecció s'observa al país des de fa anys. Tanmateix, aquest sentiment de radicalitat (i de certa irrealitat), que per altra part ha de ser jutjat dins les tendències pròpies de l'idealisme del món juvenil, està calant també en altres sectors intel·lectuals valencians de caire catalanista que, com més dificultat tenen per a entendre l'actual deriva política de la majoria de la societat valenciana, més radicalitzen el seu discurs públic. Així, el problema creix: és com una serp que es mossega la cua, un cercle sense final. Com més s'allunya la societat valenciana del model que es pensava que havia de ser i encarnar ("l'encara no dels nostres projectes"), més se senten alguns en una mena d'exili interior i com a tal, més parlen, s'adrecen i actuen per als convençuts, per a la culta "minoria" resistent, per als que sí que han vist la llum. I com més s'hi adrecen, menys els entén el gruix de la societat. Cal trencar aquest particular nus gordià valencià creant, des de "l'ara i aquí de les nostres responsabilitats", territoris comuns, espais de cohesió interna i instruments de diàleg reconeguts per tothom.

DES DE DINS (II): UNA BONA DIAGNOSI

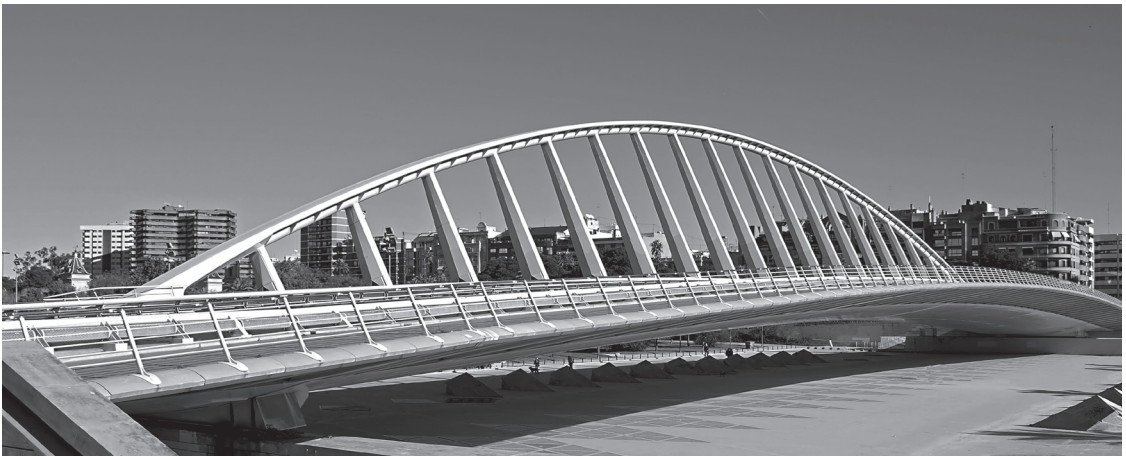
El segon comentari que voldria introduir des del principi del meu article apareix a l'escrit de Carles Gasòliba (número 100, d'abril-juny de 2009) en parlar d'Europa. L'amic Gasòliba, de dilatada experiència en el món polític europeu, encerta en la diagnòsi de la malaltia que patim valencians i cata-

lans, tot i que m'hauria agradat que també ens en parlara dels remeis. El senyor Gasòliba destaca la importància de la plena ubicació de Catalunya a la Unió Europea del segle XXI i fa una crida per un gran esforç social i polític en aquest sentit. Però al mateix temps, reconeix que no cal oblidar la importància de contribuir a “reformat” l'Estat espanyol perquè alguns dels problemes relacionats justament amb Europa es deuen a una posició ideològica determinada del govern i de l'Estat espanyol. Bona diagnosi, doncs.

Tanmateix, la solució no sols radica en més Europa i en millor Espanya. És més, “millor Espanya i més Europa” sols podrà ser possible amb una visió més ampla de la realitat geopolítica catalana i amb

qualsevol cas, molt menys que no Catalunya) i que, si bé no els seus aeroports, sí els ports, especialment el de València, amb el seu creixement i potencialitat, no sols estan finançant infraestructures portuàries ruïnoses en altres indrets d'Espanya, sinó que es troba limitat per la manca de comunicacions ferroviàries amb el centre d'Europa, problema molt greu per a un futur determinat per la logística i la intermodalitat.

I és justament en aquesta constatació on rau la resposta al problema, al meu parer. Sols des d'una concepció macroregional, megaregional o euroregional, Catalunya tindrà més opcions de derrotar la concepció radial de l'estat i d'aparèixer en el disseny de les xarxes que dibuixaran l'Europa del fu-

un catalanisme menys *borderline*, menys recolzats en les dinàmiques frontereres, en el mite de la frontera. El senyor Gasòliba encerta quan diu que dos dels grans problemes de les relacions de Catalunya amb Europa s'expliquen per una determinada concepció ideològica de l'Estat espanyol, la nefasta radialitat. És cert que el fet que Catalunya no figure en les xarxes transeuropees de transports de la Unió Europea a hores d'ara o que els aeroports catalans no hagen estat desenvolupats de forma convenient són problemes que es deuen a una visió radial, centralista de l'estat i del territori espanyol. És cert. Però si ens allunyem de l'escala estrictament catalana, observarem que tampoc el País Valencià ha participat de les xarxes transeuropees de transport (en

tur. Aquest mateix comentari es pot fer, fil per randa, per al cas valencià. Per això, deia, estic d'acord amb l'anàlisi de Gasòliba, però per a reblar el clau, cal arribar fins al final de l'argumentació. Sols amb una política exterior catalana de la mitjana distància (és a dir, situada entre Madrid i Brussel·les) que tinga com a soci i aliat València, Catalunya serà capaç no sols de guanyar el pes i la dimensió política i econòmica escaient, sinó la coherència lògica i territorial, formal i econòmica per a vèncer les imposicions d'una forma radial, centralista i endarrerida d'observar la geografia espanyola i europea.

En altres paraules, el corredor mediterrani (pedra de toc d'una nova forma de veure i concebre la geografia política i econòmica a escala espanyola

i també a escala valencianocatalana) sols serà possible si es produeix una sòlida aliança social, econòmica i empresarial entre les societats catalanes i valencianes, una commonwealth d'interessos, com he escrit recentment (*La Commonwealth catalano-valenciana. La formació de l'eix mediterrani al segle XX*. J.V.Boira, 2010), que, a més, pugua convèncer l'estat de la importància d'atendre les necessitats dels qui, de forma conjunta, representem entre el 40% i el 50% (i de vegades més encara) de qualsevol variable econòmica d'Espanya, començant per l'exportació i seguint pel turisme. No hi haurà corredor mediterrani ni inserció plena de Catalunya a les xarxes europees (el que per altra part és exactament el mateix) si la societat catalana no adopta una visió territorial més ampla, si no fa una anàlisi geopolítica més global, si no entén que és una altra l'escala que explica les infraestructures d'Europa: l'escala macroregional. Exactament el mateix caldria dir de la societat valenciana.

DES DE DINS (III): LA VALENTIA D'UN NOU TEMPS

La tercera referència a un article de *Relleu* que ara m'interessa destacar es va publicar al número 106 d'octubre i desembre de 2010. Es tracta d'una entrevista ben sucosa al poeta i periodista Antoni Puigverd. Fet i fet, el fragment d'aquesta mena de monòleg compartit amb Jordi de Nadal i que vull comentar sembla una contestació indirecta a la intervenció prèvia de Carles Gasòliba. Puigverd diu: "Hem de començar a plantejar les coses d'una altra manera. Prenguem el cas de València. Amb l'afer del tren, ho hem vist ben clar: no han estat els polítics que l'han defensat, sinó els empresaris. Entre els polítics, ningú no ho ha plantejat". És cert.

Però anem per parts. No puc estar més d'acord amb la frase inicial: "hem de començar a plantejar les coses d'una altra manera". Aquest hauria de ser el lema dels que pensem que les relacions entre catalans i valencians, una relació que, al meu entendre, és consubstancial a totes dues identitats, poden ser fructíferes per a totes dues societats, poden ser, honestament i sincerament, profitoses per

tothom. Amb la valentia que el caracteritza, Puigverd s'endinsa, després, en una reflexió altament electrificant i que merita una altra reflexió: "Ningú ha dit que la fórmula de Joan Fuster, de Climent, ja ha donat de si tot el que podia donar". Estem a les portes de celebrar els cinquanta anys de *Nosaltres els valencians* (1962). Tots hauríem de tenir el deure de recordar aquesta fita l'any vinent. Tant els que pensen que, mig segle després d'escriure's aquest llibre de Fuster està superat per complet, com qui pensa que encara és un instrument útil per jutjar el país, els països, les societats... Serà possible un debat serè, assossegat, honrat? Temps al temps.

Però 2012 serà l'any de recordar una altra fita en les relacions catalanovelencianes, una mena de retorn al futur. Una fita que potser conteste a la inquietud de Puigverd sobre el "model Fuster" i la seua eficàcia. L'any 1932 (el 2012 en faran vuitanta, doncs, d'anys), no sols es van aprovar les conegudes com a "Normes de Castelló" i que, dins la llibertat i el respecte pels particularismes, afirmava substancialment la unitat de la nostra llengua gràcies a unes normes ortogràfiques per al valencià assenyades, sinó que fou el mateix any de la "promulgació" d'altres "normes" igualment importants. Va ser l'any que el reusenc Romà Perpinyà Grau, economista i secretari aleshores del Centre d'Estudis Econòmics Valencians, va pronunciar la conferència "L'interès econòmic col·lectiu de Catalunya i València".

Xamba de la història o coincidència significativa, el 2012 serà un any decisiu per a les relacions entre valencians i catalans. I ho serà per diferents raons.

En primer lloc, perquè permetrà, aprofitant la celebració dels 50 i dels 80 anys d'aquelles publicacions històriques, reflexionar en veu alta sobre què resta, sobre el que ha estat superat de manera definitiva i sobre el que cal reformar de les propostes de Romà Perpinyà i Grau i de Joan Fuster i Ortells. Debat apassionant, per exemple, serà el de mesurar la caducitat de les idees i de les propostes de cadascú, els èxits i els fracassos, les possibles interrelacions, i fins a quin punt han estat i són perspectives conjuminables, integrables... Amb la perspicàcia que el caracteritza, Eliseu Climent va intentar unir ambdues perspectives. Ho he dit alguna vegada: una de

les millors apostes, al meu entendre, que va fer mai Climent en els molts anys de militància sociocultural, una de les que més rendibilitat social i major influència li va donar i que amb més energia el va impulsar cap al centre de gravetat de les societats catalana i valenciana va ser la seua iniciativa de revisar i reviuir les idees, de base econòmica i empresarial, de Romà Perpinyà Grau amb la creació de l'Institut Ignasi Villalonga i amb la càtedra del mateix nom que vaig tenir l'honor de posar en marxa i dirigir durant el seu primer any, ja en fa quasi deu. Cal reconèixer que no totes les persones de l'entorn més "fusteria" van saber intuir l'eficàcia d'aquesta via. Recorde encara com si fóra ahir el sopar i lliurament dels Premis Octubre de l'any 2003, un any després de rebre jo mateix el premi Joan Fuster d'assaig per un treball sobre aquest tema: *Euram 2010. La via europea* (J.V. Boira, 2002). Durant l'acte, un dels premiats, un escriptor de tan bona escriptura com discutible visió política, no s'estigué de dir que no sabia per quina raó alguns s'ens entestàvem a parlar de l'Euram (Euroregió de l'Arc Mediterrani) quan tot era tan senzill com parlar dels Països Catalans. L'equivalència era evident per a l'escriptor. Però s'enganyava: no era ni és exactament el mateix.

Però 2012, també serà important per una altra cosa. Situarà les nostres dues societats i les seues relacions davant el fet de reconèixer com es construeix identitat, singularitat o realitat cultural i política: amb llengua, però també amb interessos materials, amb cultura però també amb una correcta definició de necessitats socials i econòmiques. L'any 1932, a València, sense pràcticament contactes (excepte la figura fonamental d'Ignasi Villalonga i Villalba, signant de les normes ortogràfiques i alhora impulsor del Centre d'Estudis Econòmics Valencià on treballava Perpinyà Grau i més tard, el 1934, governador de Catalunya arran de la suspensió de la Generalitat catalana pels fets d'octubre), nasqueren dos instruments de potent abast i de forta durada: per una part, una adaptació de les singularitats valencianes a la llengua comuna, certificant una unitat lingüística que encara es manté, tot i els entrebancs posteriors. I per altra part, una reflexió profunda sobre les relacions catalanvalencianes de

base material, comercial, econòmica i d'infraestructures justament dins el context d'una unió europea que, ja en aquells anys, començava a albirar-se.

DES DE FORA (I): UNA NOVA ETAPA EUROPEA

Curiosament o significativament, si el 1932 es començava a parlar de la necessitat d'unificar Europa (aquest va ser el context on Perpinyà Grau va situar la cooperació catalanvalenciana), el 2012, Europa està avançant justament en la línia que ens ocupa i preocupa: crear grans macroregions dotades de coherència territorial, social, cultural i ambiental. Potser aquesta afirmació puga moure algun lector al somriure, atès l'escàs europeisme dels líders polítics dels estats del continent, però en el judici apressat ha de ser equilibrat amb l'anàlisi del paper que les mateixes institucions de la Unió continuen fent, per sota, de forma callada, però constant. Reglamentacions, normes, mapes, estadístiques, visions..., van fent camí. I en aquest sentit, és com s'ha d'entendre que, a hores d'ara, la Unió Europea haja dissenyat, a través de la Direcció General de Política Regional, dues grans àrees geogràfiques (geopolítiques, en diria jo) per sobre de les fronteres estatals, autèntiques apostes estratègiques que dissortadament estan passant massa desapercebudes en el maremànum de la crisi.

La primera gran macroregió fou la gran regió del Bàltic i la més recent, la del Danubi. De forma subtil, tranquil·la, constant (lenta també), les velles geografies del mapa europeu prenapolèonic i els territoris d'època pre liberal o, en tot cas, previs al naixement i consolidació dels estats nació europeus, estan tornant a reconfigurar-se. El cas de la regió del Danubi n'és paradigmàtic.

Amb una cinquena part de la superfície de la Unió i amb més de cent milions d'habitants, la regió danubiana és una poderosa àrea estructurada no per un himne nacional (ni per un conjunt d'himnes), ni per una llengua, ni per una sola bandera... En una mena de mitteleuropa reviscolada i modernitzada (Claudio Magris hauria de dir la seua al respecte), la regió del Danubi cerca la seua lògica en el segon riu

més llarg d'Europa: 2.850 quilòmetres de llargària que connecten la Selva Negra alemanya amb el Mar Negre. El riu travessa deu geografies “nacionals” i en banya altres quatre i amb cada molècula d'aigua que corre pel Danubi, una part del pensament *borderline*, les capes de la pintura blanca i roja que decorava la barrera duanera (símbol de la sobirania nacional per excel·lència, com sabien aquells soldats alemanys que es van fotografiar desmuntant-la només envair Polònia el 1939 en una cèlebre fotografia) se'n van, suaument, com si foren fulles caigudes dels roures que n'orlen la ribera. Aquests canvis subtils,

reforçament del seu paper estratègic en el nou mapa europeu. Poesia i burocràcia, vells mapes i noves estratègies, records de velles escenes centreeuropees i estadístiques actuals de transport i comunicacions de gran capacitat.

Amb aquests antecedents, ¿no estem catalans i valencians plenament legitimats per a pensar a construir una gran macroregió a la Mediterrània occidental que ajude a diluir les fronteres dels vells estats-nació? Units per una realitat geogràfica, la Mediterrània occidental, per una història de relacions i de cultura, Catalunya i València podrien en-

poc cridaners, contradictoris fins i tot (sols cal veure el cas de Dinamarca i el restabliment fronterer, tot i que justament per influència de l'extrema dreta política, no pels europeistes o la mateixa Comissió!) sols són captats per l'atenció dels geògrafs..., i dels escriptors i poetes! Per això, confie que Puigverd (i Magris) em donen la raó. Vells noms de ciutats (de Mannheim a Plovdiv, de Stuttgart a Constanta, de Brno a Bucaresti, de Wien a Odesa), desenes de llengües i dialectes, un munt de tradicions i pensaments, apareixen de nou en la nova cartografia que es dibuixa als freds despatxos de Brussel·les. Un nou ordre està naixent a Europa. I aquest nou ordre es reforça, com al Danubi, per una nova escala geogràfica amb quatre pilars fonamentals: la millora i la cohesió de les seues connexions, la protecció del medi ambient, el foment de la prosperitat de la regió i el

capçalar les pressions regionals perquè aquesta siga la tercera gran àrea que la Unió Europea ajude a dibuixar. Utopies, somnis, desitjos? No menys eteris que els que el 1932 mogueren alguns a treballar per una unificació d'Europa que hauria evitat una gran guerra i que, al remat, es va fer realitat.

DES DE FORA (II): UNES RELACIONS COMERCIALS I ECONÒMIQUES MÉS PROPERES DEL QUE SEMBLA

Però, a més, cal combatre una idea que s'ha estès amb força pertot arreu als darrers anys. La idea que el món s'ha fet pla (“the world is flat”, de Thomas Friedman), que la geografia de proximitat s'ha esborrat, que la globalització ha acabat amb la geografia de la mateixa manera que, en el seu moment, es va defensar que la caiguda del mur de Berlín ha-

via acabat amb la història (Francis Fukuyama dixit). Ningú no pot negar la decisiva repercussió que la globalització ha tingut en l'economia mundial. Però tampoc no podem negar que encara subsisteixen unes relacions comercials, econòmiques, personals i socials de proximitat. El cas de França i Espanya n'és exemplificador. Tot i el que ha passat, França és, encara, la destinació del 18,35% de les exportacions espanyoles (el 19% de les catalanes) i més de

“Enfortir situacions, és la missió que, des de fa anys, crec que seria l'adequada a la situació a la que catalans i valencians ens hauríem de lliurar.”

1.500 empreses franceses se situen a territori espanyol. De la mateixa manera, si s'analitzen els fluxos interns a l'economia espanyola, les dades mostren que les economies catalana i valenciana són clients i proveïdors respectius i mutus. Sí la globalització importa, és clar, però la proximitat té, encara, un valor. I el tindrà potser més si la crisi energètica s'agreuja, si el transport per carretera és penalitzat per factors com la crisi ambiental, la necessitat de recaptar impostos, la resistència de les comunitats locals a les grans infraestructures viàries o a l'intent de reduir els accidents en carretera. En aquest context s'imposarà la “geografia de la proximitat” (en altre sentit, una mena de *slow geography* en podríem dir en contra d'una *fast geography* típica de la globalització: desplaçaments ràpids, de llarga distància, entre aeroport i aeroport, sense parar atenció al paisatge), i ací també catalans i valencians tenim coses a dir. Som la baula d'una cadena més ampla, però som una baula. I una baula necessitada d'inversions per a millorar-ne l'eficàcia. El darrer treball del professor Panjak Ghmawat (World 3.0) ha mostrat

que lluny del paradigma d'una economia completament global, la internacionalització de fenòmens com el correu postal, les telefonades, els estudiants universitaris, la immigració, l'ajuda benèfica, la inversió directa, les patents, el capital-risc, el trànsit per internet o les exportacions estan per sota del 20% i, la majoria per sota del 10% de nivell d'internacionalització. Tan sols el deute sobirà, els dipòsits bancaris, la informació i les inversions en accions es troben per sobre d'aquell 20% de percentatge de globalització.

CONCLUSIÓ: REVISEM, DONCS,
LES NOSTRES RELACIONS

1932, 1962 i 2012... En aquest conjunt de miralls, d'esguards creuats, de reflexions en marxa, cal definir-se i situar-se. L'Antoni Puigverd s'adscriu al partit dels realistes, dels pragmàtics (tot i ser un poeta, com s'autodefineix a l'entrevista!). Ja en som dos (de realistes, no de poetes per desgràcia meua). I des d'aquest realisme i pragmatisme, és des d'on cal abordar les relacions catalanovelencianes. En una cosa no puc estar d'acord amb l'amic Puigverd: no han estat els empresaris els primers a pujar al tren (mai millor dit) del corredor mediterrani. Han estat, això sí, els que amb més energia se n'han agafat a les portes i baranes dels seus vagons, potser atemorits per les conseqüències d'una crisi que, a més de colpejar-nos, ens ha sorprès amb un mapa d'infraestructures antieconòmic (justament per radial). Aquesta embranzida empresarial no sempre va existir. Jo encara recorde la solitud de l'any 2000 quan vaig escriure, a la revista *L'Espill* (número 6) un article titulat “Les relacions entre València i Barcelona. El redescobriments d'una agenda geopolítica”. I aquesta certa solitud estic segur l'havien tingut, també abans, un altre valencià, Rafael Juan i Fenollar el 1984, en parlar d'una euroregió a la Mediterrània occidental, o Rafael Ninyoles el 1992 en publicar el seu llibre *El País Valencià a l'eix mediterrani*. Quan vaig publicar *Euram 2010. La via europea*, aquesta sensació de solitud encara persistia. Ni polítics, ni tampoc empresaris se sentiren cridats a defensar un tren entre València i Barcelona, emmi-

rallats per la necessitat de la connexió ferroviària amb Madrid i per un AVE triomfador entre Madrid i Sevilla. Afortunadament, les coses han canviat. I han canviat en un doble sentit. El primer: les relacions internes. El 2011, les Cambres de Comerç de València i Barcelona, associacions empresarials com l'Associació Valenciana d'Empresaris i el Cercle d'Empresaris o les societats representatives de l'estament empresarial (Foment del Treball o Confederació Empresarial Valenciana) han fet seu l'argumentari del corredor mediterrani com a punta de llança d'una nova forma d'entendre els territoris i les relacions valencianocatalanes. I ara s'hi sumen els polítics. Benvinguts siguen. I en segon lloc, ha canviat el context. La crisi està colpejant durament les infraestructures radials que no responen a la realitat econòmica, aquelles que no són l'expressió d'un flux, d'un comerç, d'un trànsit, sinó més aviat d'una forma envellida d'observar la realitat, la realitat del quilòmetre zero, la d'unir totes les capitals de província amb Madrid.

Aquesta mateixa sensació que les coses estan canviant i que nosaltres tenim el deure d'acompanyar i, si no fóra massa elitista i políticament incorrecte dir-ho, guiar d'alguna manera aquests canvis, s'ha vist reforçada per la ineficàcia d'altres propostes, d'altres visions essencialistes i, estic d'acord de nou amb Puigverd, construïdes sobre "el que ens tocaria", "el que ens és negat".

Així doncs, dels retalls dels fragments comentats d'articles publicats a *Relleu* podem entendre que estem cridats a construir, donar suport i publicitar una nova manera d'observar la relació entre Catalunya i València. Ningú no nega (i jo el primer a no fer-ho) les dificultats, els obstacles, les interessades visions i posicions a fer fracassar aquest intent. Tampoc les contradiccions. Però no serà sinó des de la resposta realista, pràctica i eficaç als problemes i als reptes de les nostres societats, des d'on podrem bastir aquesta nova relació.

Enfortir situacions ja existents, diagnosticar de forma correcta els problemes que ens afecten i plantejar les coses d'una altra manera són els instruments que tenim al nostre servei. Fem-ho, doncs.

ENTREVISTA

A JOSEP M. AINAUD DE LASARTE

JOAQUIM FERRER I AMADEU MATOSAS

Nascut a Barcelona el 1925, ell puntualitzarà “a Sarrià”. Historiador i advocat que ha publicat nombroses biografies i estudis sobre aspectes de Catalunya en els darrers segles. Ha destacat com a gran divulgador de la nostra cultura. Com a polític fou diputat al Parlament de Catalunya (1980-1984) i regidor del Districte de l'Eixample de l'Ajuntament de Barcelona (1987-1990). Deixeble de Ferran Soldevila i Agustí Duran i Sanpere.

Ens rep al seu domicili particular, un edifici amb estil de “falansteri” al barri de la Sagrada Família, en un pis còmode i atapeït de llibres. Ens acompanya la seva esposa Carme Agustí, que des que fa uns anys Ainaud va perdre la vista és, a més, la lectora dels llibres.

PER QUÈ OPTAREU PER ESTUDIAR DRET?

Vaig fer els primers estudis als jesuïtes i a l'hora de començar els d'enginyer vaig preferir els de Dret, ja que és una professió de “moltes sortides i poques entrades”. De fet, volia continuar una tradició familiar que representava un meu oncle que era empresari i un avi que era advocat. Guardo molt bon record de la formació universitària, malgrat que érem en la postguerra més immediata; vaig iniciar aquesta etapa el 1945, sobrevivia una tradició de qualitat, un ambient propi d'una “alma mater”. El meu record ho és especialment pels companys, ja que hi havia un veritable entorn. Si el company estava a “l'orla”, hi podies confiar totalment.

Aviat vaig trobar companys interessants, amb qui compartia inquietuds. Vaig pertànyer al Front Universitari de Catalunya, que estàvem organitzats per “cinquenes”, el que més tard se'n deien “cèl·lules”. Hi vaig fer amistat amb Francesc Casares i molts altres. Ramon Folch i Camarasa era el cap, i quan el 1946 fou detingut amb d'altres, jo el vaig succeir. Érem pocs els que teníem una actitud de rebel·lió davant la situació política. Ens trobàvem en tots els grups que existien, jo mateix era també de la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya. Teníem bona relació amb els de Front Nacional de Catalunya, que eren una dotzena, amb els d'Estat Català, amb els d'Unió Democràtica de Catalunya...

EN AQUELLS ANYS, QUINS SÓN ELS FETS MÉS IMPORTANTS QUE ES PRODUEIXEN A CATALUNYA I EREN COM SENYALS DE VIDA?

Indiscutiblement, l'Entronització de la Mare de Déu de Montserrat el 1947 propicià que a l'entorn d'aquesta festa es mobilitzés gent de tots els sectors.

El missatge que aplegava tothom era clar i directe, hagueu estat en un bàndol o altre durant la guerra, la Mare de Déu ho és de tots. Fou, segurament el primer acte de reconciliació nacional dels catalans després de la Guerra d'Espanya (1936-1939).

S'aconseguí que fos acceptada l'Entronització com una celebració legal, l'Abat Aureli actuà de forma molt oportuna, coincidí també amb un governador civil a Barcelona de nom Bartolomé Barba que ho acceptà en fer-se a Montserrat, és a dir, fora de Barcelona. L'argumentació de l'Entronització es féu bilingüe. El moment era favorable, havia acabat la Segona Guerra Mundial, nazis i feixistes havien perdut, el règim franquista se sentia insegur, i necessitava una certa modificació de les maneres.

EL SEGÜENT FET IMPORTANT ON CAL SITUAR-LO?

El 1951, quan esclatà la vaga de tramvies a Barcelona amb motiu d'un augment del preu del bitllet. Ràpidament la protesta canalitza el profund malestar per les dures condicions de vida que patia la població.

Aquella vaga moltes vegades l'he equiparat a les bullangues barcelonines del segle XIX. Naturalment, no podien obligar la gent a agafar a la força els tramvies. Molts circulaven amb els vidres trencats a cops de pedra i el boicot de la gent fou contundent. Fou un senyal important de la indignació de la gent.

EL TERCER FET REMARCABLE ON ENS PORTA?

Al 1952, en ocasió de celebrar-se el Congrés Eucarístic a Barcelona. Col·locàrem una gran bandera catalana damunt la muntanya de Sant Pere Màrtir que desafià al dictador present en la clausura del Congrés. Fou molt impressionant. El cap de l'operació fou Pere Figuera i en la col·locació hi participàrem sis persones.

QUÈ FEU DESPRES D'ACABAR ELS ESTUDIS?

El 1952 vaig llicenciar-me en Dret, treballava a

l'editorial VOX, propietat de Fèlix Millet i Maristany, mecenes intel·ligent de la cultura catalana en aquells anys. Hi treballava sota la direcció d'Alexandre Galí. Allà vaig fer amistat amb altres elements valuosos, com l'historiador Edmon Vallès, el músic Oriol Martorell, l'activista Ramon Porqueras. El treball en una editorial és interessant perquè era variat, fèiem enciclopèdies, obres de caràcter jurídic, traduccions... L'horari no era fix. Recordo que la primera fitxa d'una enciclopèdia que vaig redactar fou la d'Azaña, i quan retornà de la censura deia que calia començar el text afirmant "Fue nefasto".

LA CENSURA D'AQUELLA ÈPOCA TENIA EL MATEIX TARRANÀ QUE ARA VEIG EN L'ACADEMIA ESPAÑOLA DE LA HISTORIA, QUE PER CERT FOU CREADA PER FELIP V.

En aquells anys sabíem que hi havia dos elements de la catalanitat que calia salvar: els símbols i la llengua. Perquè també era evident que la dictadura sobrevivia emparada en la nova circumstància política creada a Europa i al món que aviat fou coneguda com la "Guerra Freda". Els Estats Units i el Vaticà ajudaren Franco en aquella nova situació. Franco aguantava i anava deixant anar llast per sobreviure. Li demanaven bases els Estats Units, doncs, els hi donava.

Naturalment en aquells anys s'organitzaren diverses campanyes de denúncia de la dictadura i d'opressió directa sobre la llengua i la cultura catalana, malgrat que les adhesions que reunien eren forçosament accions puntuals. Algunes fracassaren com la de la "P", que volia portar aquesta lletra arreu com a senyal de protesta. Observo que ara sovint s'exagera l'impacte popular de moltes de les accions que es feien.

Entretant s'havia produït un canvi generacional. Vàrem comprendre aviat que l'erosió de la dictadura seria lenta i a les conviccions hi afegíem la voluntat d'actuar en iniciatives reals, operatives, que contribuïssin a la vida del país. Era una situació semblant a la que crec que es donà després del 1714, quan hi hagué qui volgué continuar l'acció militar, mentre que altres digueren: Tornem a treballar per a fer possible un país per als nostres néts. En aquest

sentit de treballar per a una àmplia i profunda reconciliació nacional i un esforç de futur recordo que Jordi Pujol en una ocasió em digué: "Sóc president de la memòria del guerriller Carraslet, que continuà la lluita armada contra les tropes de Felip V, i de Veciana, que creà unes esquadres armades per a combatre'ls".

QUINS ALTRES FETS POSITIVS CAL DESTACAR?

Encara que sigui un tema que ara és molt més evident, fa molts anys es va començar a gestar. El món del futbol, i en concret el Barça, no sols és esport, perquè ha ajudat molt a la identificació i a la integració. Vázquez Montalbán m'havia comentat: "És una religió sense Déu". Quan es guanya una copa no us recorda la de Parsifal? El Barça en aquest camp ha estat, i cada vegada més, un element de gran potència, fixeu-vos que ja és un costum afirmar: Visca el Barça i Visca Catalunya. Joaquim Molas i jo sempre hem estat partidaris de reconèixer el valor d'aquest fet que en altres èpoques i en segons quins ambients no eren prou valorats en tota la significació que comporta.

També cal reconèixer com un gran fet positiu el moviment de la Nova Cançó als anys seixanta. Espinàs hi jugà un paper essencial. Fou un moviment que ens enganxava des de la catalanitat a la cançó que es feia a la resta d'Europa. El cantautor crea un públic fidel, i la música té un ressó i un abast molt més gran que la literatura. Les cançons de Raimon, entre d'altres són patrimoni de diverses generacions. D'altra banda, a partir d'un cert moment amb l'aportació als Setze Jutges de noms de fora del Principat, apareix el fet dels Països Catalans.

SÓN INICIATIVES QUE SORGEIXEN DE LA SOCIETAT CIVIL?

Efectivament, com sempre s'ha fet a Catalunya. Observeu qualsevol institució i comprovareu que és sorgida per l'esforç de la gent i això es nota. El gran teatre d'òpera que és el Liceu no té llotja reial. Ja coneixeu segurament aquella anècdota de Romano-

nes, que en una visita a Barcelona li preguntà a Prat de la Riba què volia que fes i la resposta d'aquell gran polític fou “que estiguin quiets”, és a dir, que no ens facin nosa.

Necessitem que la nostra estructura de govern sigui d'Estat. No sé si ha de ser independent, però cal estructura d'Estat. Per què avui independent qui hi ha? No ho és ni la Merkel.

El moviment d'unitat europea ha creat una nova configuració en el continent. El primer objectiu fou curar les ferides de la Segona Guerra Mundial i obrir un camí de pau. Ara observo que hi manen excessivament els grups financers.

QUINA ÉS LA VOSTRA CONCEPCIÓ DE LA POLÍTICA?

És un servei al país, que cal limitar en el temps i l'espai. Recordo amb emoció la primera vegada que en el nostre Parlament vaig intervenir en l'elecció d'un President. Sentir el teu nom i donar el vot, en aquest cas com és preceptiu de forma oral, són moments importants.

També guardo una bona memòria de l'etapa com a regidor de l'Ajuntament de Barcelona, concretament com a president del Districte de l'Eixample. Atendre la gent que exposa els seus problemes, es-

“Creure en Catalunya. Conèixer-la. Adonar-se que és de veritat. Que és una realitat amb molts aspectes positius i també amb obstacles. Cal anar contra l'exit immediat que és avui en el que s'enmiralla tothom”

coltar i parlar-hi és el que té més sentit. Vaig comptar amb un equip de col·laboradors molt bo. Vaig haver d'aprendre i dominar què és un pressupost i el sentit de cada una de les seves partides.

CATALUNYA ÉS UN PAÍS QUE RENEIX?

Sempre estem renaixent, és degut al fet que periòdicament des del 1714 hem patit repressions que ens han obligat a un esforç posterior de reconstrucció. Alguna vegada he dit que desitjo que la continuïtat de la vida catalana no es vegi trasbalsada per aquests terrabastalls.

La dimensió dels Països Catalans és indiscutible en el camp de la cultura, però no ho és en el de la política. La llengua catalana és el signe d'identitat i d'identificació. Recordeu que Joan Fuster, en referir-s'hi, el qualificava simplement com "una qüestió de noms".

En altres aspectes Catalunya és un país molt indefinit, amb una mentalitat andorrana. No han aconseguit esclafar-nos però moltes vegades mostrem posicions poc definides.

Quina mena de país volem ser? Som una regió geogràfica, una nació històrica, jurídica i cultural i hem de ser un estat. L'estabilitat europea ens afavoreix en el camí d'aconseguir el reconeixement d'aquests tres elements. Naturalment, tot és resultat de l'esforç que s'hi esmerça. Damunt les llars de les masies hi ha un lema molt suggerent que diu: "Servar-te voldria perquè amb treball t'hem fet". Tarradellas, en una de les ocasions que el vaig visitar quan encara era a l'exili, va dir-me: Sabeu quin és el símbol de Catalunya? Els murs de pedra seca, els marges, que els pagesos aixequen i que les pluges sovint enrunen però que ells tornen a aixecar. La tenacitat".

SOU OPTIMISTA RESPECTE AL FUTUR?

Sí, perquè el procés que va començar l'any 1975, amb la restauració de la democràcia, no s'ha trencat. Hi ha una continuïtat de més de 35 anys, i això és quelcom nou en la nostra història. I hem pogut

constatar també que l'autonomia té les seves limitacions, i ara estem més preparats per a ser independents. Perquè els processos són acumulatius i no havíem tingut mai una continuïtat com ara.

IAQUESTA CONTINUÏTAT DEPÈN DELS JOVES. QUÈ PENSEU QUE HAN DE FER?

Creure en Catalunya. Conèixer-la. Adonar-se que és de veritat. Que és una realitat amb molts aspectes positius i també amb obstacles que esperen la seva intervenció. Crec que són més importants les actituds que els valors.

Anar contra l'èxit immediat, que és avui on s'enmiralla tothom.

Tenir un sistema de valors i ser-hi fidel.

El meu proper llibre és un assaig que he titulat *Fe en Catalunya*, recordant el que feu Ferran Soldevila a la *Revista de Catalunya* el març de 1938 en un moment especialment difícil.

Hi faig una anàlisi dels conceptes que ens envolten: el religiós, la crítica que comporta la ciència, l'egoisme del simple passar-ho bé.

Un missatge cristià que fa més de dos mil anys que es rep té elements importants per a la nostra vida. La litúrgia de la paraula ens ajuda, fins i tot als que no hi creuen.

Acabem la intensa conversa i com a comiat ens demana que abans de marxar agafem el llibre que més ens agradi dels seus prestatges. És una forma de fer el relleu. Gràcies.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ A LA REVISTA RELLEU

SUBSCRIPCIÓ ANUAL (4 NÚM.): 32 €

Desitjo rebre periòdicament la revista RELLEU a partir del núm.

Fotocopieu o retalleu aquesta butlleta i trameteu-la a:

REVISTA RELLEU
C/ARAGÓ 287, 3r 2a B
08009 BARCELONA

Nom
Cognoms
Adreça
Telèfon
CP-Població

Domiciliació de rebuts en banc o caixa.

Sr. Director, li prego que atengui, amb càrrec al meu compte/llibreta, els rebuts que li presentarà la Fundació Relleu.

Titular del compte
Banc o Caixa
Adreça de l'agència
CP-Població

Codi Compte Client (CCC)

entitat oficina control número del compte

Data

Signatura del titular del compte o la llibreta

MÚSICA AL VOLTANT DE MÀRIUS TORRES

ORIOL ROMANÍ

Música

Des de fa segles i en les més diverses cultures, la poesia oral ha anat aparellada indissolublement amb la música. Més modernament, els poemes escrits, ressonant de manera diferent en cada lector, han estat sovint convertits en cançons o han inspirat músiques que els acompanyen o els comenten. A les acaballes de l'any del centenari del naixement de Màrius Torres he tingut ocasió d'escoltar algunes músiques inspirades per poemes seus. Voldria comentar-les a continuació, fent abans una pinzellada sobre el nostre poeta, la seva obra i la seva relació amb la música.

Durant els anys d'estudiant de medicina a Barcelona i mentre treballava com a metge a Lleida, Màrius Torres també s'havia dedicat a activitats artístiques, culturals i polítiques. El 1935, en ser-li diagnosticada una tuberculosi pulmonar aguda, aquell jove metge de vint-i-cinc anys que també tocava el piano i escrivia versos, narracions, cròniques i articles, va ingressar al Sanatori de Puig d'Olena, al terme de Sant Quirze de Safaja. Allà, en l'isolament i en l'ambient jovial i afectuós d'un petit cercle de bones amistats, va dedicar-se bàsicament a llegir, escriure, tocar el piano, conversar i passejar, i es va convertir en algú que, lliurat de ple a la poesia, anava deixant rastre de la seva vida interior poema rere poema. Sense renunciar del tot al to més anecdòtic o de circumstàncies dels seus poemes primerencs, la seva poesia es va anar decantant cap al cantó més essencial de les coses. Però encara que la poesia esdevingués un dels centres principals de la seva vida i que

es girés sovint cap al transcendent, Màrius Torres també era capaç de mirar la seva activitat poètica amb un punt d'humor. El 1942, sis mesos abans de morir, deia en una carta a Carles Riba: "Si volgués resumir què m'han portat aquests quatre anys darrers, us diria que, d'una banda, l'afermament en la meua vocació, la consciència que jo sóc essencialment aquesta cosa absurda: un poeta líric".

Melòman i pianista d'afició, Màrius Torres tenia una aptitud especial a expressar la seva vivència intensa de la música. Passant fluidament d'un pla més familiar i proper a la natura a un pla més abstracte i filosòfic, molts dels seus poemes es refereixen a la música per intentar fer-nos entendre certs misteris de la vida, o bé il·luminen els misteris de l'experiència musical parlant-nos de coses més visibles de la vida quotidiana.

Al costat de l'aparició en escena de la música mateixa o de motius que hi tenen relació –un instrument, algú que toca, el nom d'un compositor–, en la poesia de Màrius Torres hi ha un parlar que sovint sona com una música i hi ha també una mena de clima espiritual o música profunda que podem identificar amb una manera d'estar i de veure les coses i amb el to amb què ens les diu el poeta. Tant si es refereix a l'amistat i l'amor com si parla de la música, la bellesa del món, la mort o l'infinit –amb els anhels, melangies, incerteses, joies i esperances que els acompanyen– el poeta s'expressa en un to introspectiu, profund i solitari que alhora és cordial, lleuger i comunicatiu. Sovint, com si fóssim dins un monòleg o un diàleg que ens van empenyent en una o altra direcció, ens trobem mirant la vida i el món amb un somriure de melangia i de pau, amb una serenitat, amb una humilitat, amb una clarividència o amb un meravellament que són els del poeta i que es van fent també una mica nostres. Escoltar aquest to, reconèixe'l i anar-nos-hi identificant pot veure's com una activitat alhora poètica, musical i espiritual.

Partint sobretot de la seva vivència de la música de cambra, Màrius Torres ens va deixar diversos poe-

mes il·luminadors sobre com la música ressona dins nostre. Alguns músics, al seu torn, han fet aportacions a la seva poesia posant nova música a alguns dels seus poemes. Vegem-ne uns exemples.

Maria Rosa Ribas havia compost ja fa anys diverses cançons sobre poemes de Màrius Torres. Coincidint amb el centenari del poeta, la discogràfica Columna Música les ha publicat en el CD *Les ales del vent*. Durant un dels actes de presentació d'aquest CD en vaig escoltar en directe una selecció, amb la compositora actuant com a pianista. Els acompanyaments del piano i tota la música sonaven acolorits i inspirats, si bé a moments, cap al final del recital, aquell encant que ho embolcallava tot potser resultava una mica massa uniforme. La soprano i el tenor van cantar amb molta musicalitat, i crec que si ho haguessin fet amb menys volum de veu i en un to menys operístic ens haurien acostat més a uns poemes que, pel meu gust, demanen ser dits a mitja veu. Per assegurar que el text cantat fos ben entenedor, abans de la interpretació de cada cançó dos rapsodes en van recitar el seu poema inspirador, i va ser un plaer gaudir de la seva manera tan personal de dir-los –fent més èmfasi en el ritme i la musicalitat de cada poema, l'un, i revelant-nos-els amb més austeritat i amb un accent lleidatà preciós, l'altre–. L'acte va acabar amb la interpretació d'una cançó composta per Màrius Torres sobre el poema de Paul Verlaine "Chanson d'automne". Senzilla, d'un gust exquisit i amb reminiscències de lied francès, em va semblar una excel·lent acompanyadora i comunicadora del sentiment del poema.

Posteriorment, navegant per internet, vaig escoltar el que han fet sobre la poesia de Màrius Torres diversos cantautors. La seva manera de cantar acostuma a ser més entenedora que la de la majoria de cantants de música clàssica, potser perquè vocalment o tècnicament el seu cant és menys exigent –i acostumen a comptar, a més a més, amb l'ajut del micròfon–, o perquè la seva necessitat de comunicar-se passa per damunt de preocupacions de tècnica vocal, i la simplicitat de les seves melodies facilita que puguem seguir sense esforç el que diu cada poema. Amb tot, la senzillesa, admirable en algunes cançons, en d'altres apareix més com una po-

bresa de recursos musicals o com una falta de destresa per fer coincidir les frases musicals i les frases sintàctiques o els accents de la música i els accents de les paraules. Així mateix, hi ha cantautors que semblen tant o més preocupats per la seva veu i la seva obra que per transmetre el poema musicat, i el sentimentalisme amb què Lluís Llach canta "Cançó a Mahalta" no lliga gaire, pel meu gust, amb la vitalitat esperançada que animava Màrius Torres fins enmig dels dubtes, l'angoixa o la melangia. De tota manera, encara que a vegades potser no ens ajudin especialment a penetrar en l'esperit dels poemes que han musicat, la majoria de cantautors han estat tocats per la poesia i hi han reaccionat genuïnament oferint-li el millor que tenien, sovint ens han donat moments molt bonics i rodons –per exemple, Celdoni Fonoll cantant a cau d'orella "L'aire del teu silenci", el grup Espiral d'Embulls cantant amb dolçor mallorquina "Corren les nostres ànimes" o Biel Majoral dient suaument i deixant ressonar amb tota la força "La ciutat llunyana" damunt d'un fons musical– i no podem oblidar que molta gent ha començat a conèixer Màrius Torres gràcies a la tasca de tots ells.

Després d'anys de tenir-la oblidada en el CD d'Anacrusi *Joaquim Homs, un retrat, música de cambra*, he escoltat de nou la cançó per a soprano, clarinet i piano que Homs va compondre el 1965 sobre un dels poemes que Màrius Torres havia dedicat a la música, "En el silenci obscur". Homs va ser el primer compositor que va utilitzar el dodecafonisme a Catalunya i a Espanya i, entre alguns cercles, el seu nom s'ha associat amb una certa música intel·ligible, freda i excessivament racional. Si escoltem aquesta cançó atentament i sense prejudicis, però, ens trobem davant una obra d'una gran força evocadora que ens endinsa en l'esperit del poema i ens hi fa descobrir noves dimensions. Tota la cançó és una unitat que passa com en un sol impuls dins del qual la música fa aparèixer diferents ambients en funció de les insinuacions del text. L'ofici i la sensibilitat d'Homs poden ajudar a explicar la gran capacitat d'aquesta cançó de captar amb precisió i d'amplificar lliurement l'esperit del poema amb tots els seus canvis i matisos. Encara que la seva melodia no sigui

fàcil de ser taral·lejada i d'esdevenir popular, crec que aquesta recreació musical d'Homs sobre el bell poema de Màrius Torres és un dels homenatges més bonics del segle XX a la música –comparable al que, en un estil més assequible, havia fet Schubert al segle XIX amb *An die Musik*.

Recentment, en un concert del minúscul grup de jazz RM Hot Jazz Duo en un local minúscul de Barcelona –La Xocolatada– he assistit a la preestrena de “Vespre de tardor”, tema de jazz inspirat en la cançó que havia compost Màrius Torres sobre el poema de Verlaine “Chanson d’automne”. Es tracta d’una tonada de jazz tranquil·la, amb regust de tango i bossa nova, d’una melangia continguda, serena i, a última hora, també alegre. Acabat el concert, l’autor de la melodia explicava que estava donant voltes a un altre tema de jazz que li havia vingut al cap a partir del poema de Màrius Torres “Tres amigues”, i que volia que tingués un aire emocionat i somrient com el que devia inundar el poeta quan pensava en la Mercè, l’Esperança i la Maria, les seves entranyables amigues del Sanatori de Puig d’Olena.

Les músiques al voltant de Màrius Torres que he pogut sentir no són excessivament pretensives ni recargolades, i crec que això lliga amb els gustos del poeta. En el dietari que va escriure del 9 al 27 de setembre de 1936 dedicat al seu germà Víctor que acabava d’anar al front, enmig de comentaris polítics, patriòtics i personals, elogiava amb entusiasme *L’Auca del Senyor Esteve* d’en Rusiñol i en subratllava la falta de pretensions.

D’algunes cançons de diversos cantautors i del tema de jazz “Vespre de tardor” em va agradar especialment que fossin cantades i tocades a mitja veu, tal com imagino que Màrius Torres devia dir els seus poemes. Sempre m’ho he imaginat així, però això no treu que altres amants de la seva poesia no puguin rebre-la d’una altra manera i sentir la necessitat de cridar-la als quatre vents en el llenguatge i l’estil d’una companyia d’òpera o de musical, d’un grup de folk, de pop, de rock o de rap o d’una coral

de barri, de poble, d’excursionistes o de filharmònics. I si a alguns no ens acabés de fer el pes l’aire tristori d’en Lluís Llach, però a ell li sortia de cantar així i a un munt de gent els agradava així, millor per a ells, que hi disfrutïn, i tant de bo que tots hi poguem disfrutar també d’una manera o altra.

Més enllà dels gustos i preferències de cadascú, totes les músiques fetes al voltant de la poesia de

“M’agrada imaginar que en Màrius Torres també deu estar content que gent de peu pla, llegim, escoltem, diguem o cantem els seus poemes, cadascú a la seva manera”

Màrius Torres ens fan ser a prop d’aquesta poesia una vegada més i d’una manera nova, i contribueixen que aquesta poesia segueixi viva, circulant i provocant reaccions. I fins i tot si ens fan venir ganes de tornar a la poesia de Màrius Torres prescindint de mitjancers musicals, també això els ho podem agrair. Amb tot, en la manera com rellegirem aquesta poesia i com la imaginarem, o com algú ens la dirà i com l’escoltarem, hi haurà també –més conscient i volguda o no tant– alguna interpretació vital i musical que s’afegirà a aquesta mena de partitura que és cada poema escrit.

Van ser molt pocs, els qui van tenir el privilegi de participar en les vetllades de poesia i música que feien a Puig d’Olena i al Mas Blanc en Màrius Torres, les tres amigues, el doctor Saló i, a vegades, Joan Sales, Núria Folch i algun altre amic –i, durant dues setmanes del mes d’octubre de l’any 42, Núria Torres, la germana petita del poeta–. Però a tots ens queden les nombroses cartes que, des del front o des de l’exili, va escriure Joan Sales a Màrius

Torres, plenes de comentaris lúcids i sucosos sobre la seva poesia, i a tots ens queda, sobretot, l'obra del nostre gran poeta líric i la capacitat d'anar-la revivint a la nostra manera. En una carta a Joan Sales de l'11 de desembre de 1940, quan aquest i Núria Folch vivien exiliats a la República Dominicana, en Màrius li parla d'una vetllada al Mas Blanc i afegeix unes ratlles adreçades a la Nuri: "M'imagino la teva hamaca. I a tu, que mai t'he sentit llegir versos. Em dona una íntima satisfacció, com a poeta, pensar que hi ha, tan lluny d'aquí, en un país llunyà com un somni, una veu de dona que llegeix els meus versos". Avui, a les acaballes del 2010, m'agrada imaginar que en Màrius Torres, fins i tot després d'haver viscut aquelles amistats i aquelles vetllades que alguns no podem evitar de mitificar, també deu estar content que gent de peu pla, de sensibilitats i caràcters ben diferents, llegim, escoltem, diguem o cantem els seus poemes, cadascú a la seva manera. Hi ha gent, aquí baix, que continuem sentint la necessitat i el goig de fer-ho.

COL·LECCIÓ REALITAT I TENSIONS

barcelonesa d'edicions

DARRERS TÍTOLS COEDITATS AMB PÒRTIC

L'HOME DISLOCAT

Nicolas Grimaldi

L'ALTRA VIA DE LA SUBJECTIVITAT

*Sis estudis sobre el subjecte
i el dret natural al segle XVII*

Yves Charles Zarka

LES GANES D'APRENDRE

*Lectures, reflexions i experiències
d'un mestre*

Jordi Galí i Herrera

TEOLOGIA POLÍTICA DE PAU *Schmitt, Benjamin, Nietzsche, Freud*

Jacob Taubes

C/Aragó 287 3r 2a B 08009 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00 Fax: 93 215 87 68

SOBRE LA PASTORAL “AL SERVEI DEL NOSTRE POBLE”

JOAQUIM FERRER

Polític i Historiador

LA CONTINUÏTAT DE LES “ARRELS CRISTIANES DE CATALUNYA”

El 27 de desembre de 1985 els bisbes del Principat feren pública una Carta Pastoral amb un títol important “Arrels Cristianes de Catalunya”. Ara, en complir-se el vint-i-cinquè aniversari d’aquell document els bisbes han publicat una nova Carta Pastoral adreçada, segons indica el títol, “Al servei del nostre poble”. Els dos documents són importants perquè raonen l’arrelament del Cristianisme en les terres catalanes i ho fan responent al marc en el qual han estat escrits. Són un esforç que mereix una lectura, una reflexió i una valoració.

LA CARTA PASTORAL “ARRELS CRISTIANES DE CATALUNYA” (1985)

Aquest document, que aconseguí una àmplia difusió, fou escrit amb una voluntat clara de manifestar qüestions importants dels cristians catalans que durant la llarga dictadura franquista havien de difondre’s sense comptar amb els grans mitjans de comunicació. Així doncs, en l’apartat “El fet de la nacionalitat catalana”, diuen: “Com a bisbes de l’Església a Catalunya, encarnada en aquest poble, donem fe de la realitat nacional de Catalunya, afaiçonada al llarg de mil anys d’història i també reclamem per a ella l’aplicació de la doctrina del magisteri eclesial: els drets i els valors de les minories

ètniques dins d’un Estat, dels pobles i de les nacions o nacionalitats han de ser respectats i, fins i tot, promoguts pels Estats, els quals de cap manera no poden, segons dret i justícia perseguir-los, destruir-los i assimilar-los a una altra cultura majoritària. L’existència de la nació catalana exigeix una adequada estructura jurídic-política que faci viable l’exercici dels drets esmentats. La forma concreta més apta per al reconeixement de la nacionalitat, amb els seus valors i prerrogatives, pertoca directament a l’ordenament civil”.

La Carta Pastoral, en l’enunciat dels diversos apartats descriu el moment en què fou signat i difós: “Amor i servei a Catalunya”, “El fet de la nacionalitat catalana”, “Una cultura”, “Una època de canvi”, “L’Església a Catalunya”, “Pluralisme”, “Recordar les nostres arrels”, “Justícia social”, “Els que han vingut de fora” i un epíleg en què es diu: “...la nostra ciutadania en la pàtria d’ací baix és un camí, un pelegrinatge i un tast provisional de la futura ciutadania benaurada i eterna. Ben mirat, les dues pàtries no s’oposen, sinó que es complementen. El cristià no viu a la terra per salvar-se ell sol, desentenent-se de les realitats humanes dels germans, sinó que espera i desitja que l’exercici correcte de la seva ciutadania ajudi la dels altres i la de tota la comunitat”.

El 1985 feia deu anys que s’havia iniciat el restabliment de les llibertats democràtiques i de l’autonomia. Una Constitució havia estat aprovada el 1978 i un Estatut d’Autonomia de Catalunya el 1979, s’havien constatat grans obstacles a l’autogovern, però existia intacta la convicció d’anar-los superant. A partir de 1980, el Parlament i el Govern de la Generalitat funcionaven en la direcció de la reconstrucció nacional de Catalunya.

En aquest marc, el document recorda vivim unes hores de crisi i d’inestabilitat econòmica que té la seva expressió més dramàtica en la xifra de treballadors en atur, ja a la ratlla del 22% de la població activa, ens cal més que mai un esforç de solidaritat”. Malgrat tot, aquella primera etapa després de la “llarga nit” es manifestava en un afany per explicar-se i en el diàleg per avançar. Espriu era en el fons dels debats i en les expectatives en el sentit de reafirmar la catalanitat i de construir ponts amb els

altres pobles i llengües. Una anècdota: el 1985, la primera vegada que com a Conseller vaig adreçar-me a la gent que treballava al Departament de Cultura de la manera més natural del món vaig dir-los, ho recordo perfectament, que en aquell moment tenia molt present el poema 24è de "La pell de brau"...

L'aportació dels bisbes el 1985 amb aquesta Carta Pastoral fou important d'immediat i ho seguí essent en anys posteriors i de fet ha esdevingut una referència positiva que s'ha invocat sovint.

LA CONTINUÏTAT: "AL SERVEI DEL NOSTRE POBLE" (2011)

El 21 de gener de 2011 novament els bisbes signaren un document que té la voluntat de continuar les conviccions i preocupacions expressades vint-i-cinc anys enrera. Aquesta vegada el text és encapçalat amb el títol "Al servei del nostre poble" i en les primeres pàgines afirmen: "Com a pastors de l'Església, manifestem el nostre profund amor pel país i ens posem al seu servei perquè sentim la urgència d'anunciar-li la persona de Jesucrist i el seu Regne que són per a nosaltres el tresor més gran que tenim. Reiterem la crida a projectar aquest amor social en els deures cívics envers les institucions i organismes de govern, així com en el compromís d'impregnar d'esperit cristià tota acció amb projecció social. Igualment, en continuïtat amb els nostres predecessors, reconeixem la personalitat i els trets nacionals propis de Catalunya, en el sentit genuí de l'expressió, i defensem el dret a reivindicar i promoure tot el que això comporta, d'acord amb la doctrina social de l'Església".

Els capítols que integren el document tracten: "Valoració de la nostra identitat col·lectiva", "La contribució del Cristianisme i de l'Església", "El testimoni d'Antoni Gaudí i la Sagrada Família", "La fe cristiana i alguns reptes actuals i també una conclusió.

Respecte al capítol "La fe cristiana i alguns reptes actuals" és interessant ressenyar els temes a què es refereix, tots de gran actualitat: consolidació de la democràcia participativa, per una laïcitat posi-

va, la diversitat de valors, d'estils de vida i de creences, el fenomen polièdric de la globalització, els fluxos migratoris, la crisi econòmica tan greu que patim, la família i l'educació i l'equilibri ecològic amenaçat.

Hi ha molts altres temes d'interès, cada lector trobarà els seus. M'ha semblat molt oportú els paràgrafs dedicats a la "nova evangelització" que promou el Papa Benet XVI i que és una acció que tinc la impressió que està esperant projectes i accions que triguen a estructurar-se. Des de Catalunya caldria aportar-hi la capacitat innovadora que tantes vegades som capaços de desplegar.

A la conclusió d'aquest document s'hi troba una crida a una més gran exigència en la projecció de les conviccions, diuen els bisbes. "Tots necessitem viure amb més radicalitat i coherència el que prediquem, a fi que molts dels nostres coetanis puguin sentir-se atrets novament per Jesucrist i es desobtreixin convidats a formar part activa de la comunitat dels seus deixebles".

Així mateix és especialment interessant el paràgraf en què es reconeixen mancances però es fa una mirada esperançada cap al futur: "Som conscients de les mancances i els errors que, com a membres de l'Església, hàgim pogut cometre en un passat més o menys llunyà, i humilment en demanem perdó; però alhora som també conscients del paper insubstituïble que ha tingut l'Església i el cristianisme en la història mil·lenària de Catalunya, i estem convençuts que els cristians, guiats per la llum sempre actual de la Bona Nova del Senyor Ressuscitat, podem continuar contribuint-hi decisivament en el present i en el futur".

UNA VALORACIÓ

Segurament l'aspecte més positiu dels dos documents es troba en la continuïtat que representen per part de la comunitat de cristians catalans respecte a les seves conviccions i al testimoni que se n'espera. El primer és una clara sortida a la superfície després d'anys de dictadura política i en conseqüència de negació de les llibertats democràtiques, és l'aparició

pública d'aquelles aspiracions teixides en el treball de tants i tants en parròquies i moviments, i el segon és un esforç per continuar amb aquelles aspiracions i subratllar els desafiaments a què ara cal respondre.

Durant els vint-i-cinc anys que separen un document de l'altre la societat catalana ha topat amb els límits de l'autonomia política tal com l'entén l'Estat espanyol actual ha generat un grau creixent de desencís i indignació que ens fan cercar nous plantejaments perquè el poble de Catalunya pugui desplegar les seves energies amb més llibertat. Aquesta constatació és un element que també hauríem d'haver trobat en el document dels bisbes i que no hi és o no s'hi troba recollir amb prou claredat. Mancança que no treu al document d'enguany tot el valor de la continuïtat i de l'anàlisi de la realitat fet amb humilitat i esperança.

D'altra banda, els cristians catalans que sovint ens mostrem crítics quan no hi ha posicionaments com els que reflecteixen aquests dos importants documents, ara que els tenim a l'abast el que seria una contradicció fora no aprofitar-los i fer-ne eina també per a la continuïtat de les conviccions personals i col·lectives i, sobretot, elements que han d'ajudar a projectar i realitzar noves accions que signifiquin més justícia social i fraternitat a partir d'un esforç específic en la "nova evangelització" que només pot fer-se realitat amb el coneixement del missatge cristià avalat pel testimoni donat amb convicció i intel·ligència.

LA REVISTA RELLEU

— RECOMANA —

CANVI CLIMÀTIC: FE, CIÈNCIA I FICCIÓ

LES CLAUS D'UN DEBAT CONTROVERTIT

Jordi Guàrdia i Font

RELLEU/DOSSIERS

RELLEU/DOSSIERS

TEMES QUE INTERESSEN AVUI

El dossier *Canvi climàtic: fe, ciència i ficció* fa una anàlisi de l'estat actual del debat, reflectint els diferents punts de vista i examinant els respectius arguments. El seu missatge és inequívoc: entremig de tanta confusió, ha sorgit la necessitat de discernir entre allò que és ciència del que és una simple alteració interessada de la realitat.

C/Aragó 287 3r 2a B 08009 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00 Fax: 93 215 87 68

FÍSICA I METAFÍSICA

JOAN-ALBERT ASENS

Enginyer Químic i Professor de l'IQS

Cap retallada a l'estat del benestar! Aquesta és la declaració indignada que s'escolta arreu. I de la qual se'n dedueixen múltiples derivades: no a les retallades en sanitat, ni en educació, ni en cultura, ni en ajuts socials, ni, ni... No a les retallades als sous dels funcionaris i molt menys reducció de les seves plantilles.

Tenim un alt nivell d'endeutament, més privat que públic, però l'últim creix de manera alarmant. L'Estat no permet que les Comunitats Autònomes s'endeutin més. Els creditors internacionals amenacen de tancar l'aixeta d'un crèdit que cada dia és més car i ens obliga a destinar un volum creixent de recursos al pagament d'interessos del deute. Ateses aquestes circumstàncies, hi ha alguna altra alternativa, a curt termini, que no passi per reduir les principals partides de despeses?

Els "metafísics" ("els serveis públic no són negociables") tenen la resposta preparada: S'han d'augmentar els ingressos! La "metafísica" té respostes per a tot, perquè no té cap criteri de verificació de la veritat de les seves proposicions. Com s'han d'augmentar els ingressos? Senzill: augmentant els impostos. Els "metafísics" clamen al cel pels cinquanta dos milions d'euros que es deixaran d'ingressar degut a la supressió de l'Impost de Successions. Però ningú ha fet el càlcul dels ingressos perduts a causa de les deslocalitzacions patrimonials cap a Comunitats Autònomes exemptes d'aquest impost. Uf, fer números! Tampoc parlen de la injustícia que suposa que pel fet de viure en una comunitat, ja prou espoliada fiscalment, hàgim de pagar impostos que no afecten els ciutadans d'altres Comunitats. És que els catalans, a més a més de cornuts i pagar el beure, hem d'aguantar l'espelma?

Bé, la "metafísica", que té respostes a totes les preguntes, continua: s'ha d'augmentar la pressió

fiscal a les grans fortunes. Elemental! Quantes n'hi ha i quant en traurem? I atès que els posseïdors de grans fortunes són idiotes –i segurament per això deuen ser tan rics– pagaran amb alegria i satisfacció patriòtica i no deslocalitzaran els seus béns. També, en lloc de invertir els seus diners en bons de l'Estat, que cada dia donen rendibilitats més altes, sense necessitat de moure's del llit, se sacrificaran invertint-los en la creació de noves empreses on anar perdent-los progressivament. Algú s'ho creu de debò, tot això? Si les mateixes administracions es fan trampes al solitari per retenir les grans fortunes, com està succeint a tot Europa! Al final, si s'augmenta la pressió fiscal, els únics que pagaran més seran, com sempre, les classes mitjanes assalariades. El camí a l'infern està empedrat de bones intencions.

Què ens ha passat als catalans? Hem perdut el nostre seny per deixar-nos endur per una metafísica matussera i arrauxada? Ja no som el poble que tenia tan clar que "d'on no n'hi ha no en pot rajar"? Que amb la "metafísica" no es pot ni fer bullir l'olla ni posar-n'hi un tros?

Nosaltres hem cregut sempre en el treball, en l'economia productiva. Tradicionalment hi ha hagut entre els catalans poques vocacions militars, encara que algunes ben sonades, com els reusencs Prim i Milans del Bosch. Tampoc ens hem distingit, segurament perquè no ens han deixat, per ocupar alts càrrecs en l'administració de l'Estat. Tant és així, que des de 1823 només hi ha hagut 4 presidents del Consell de Ministres catalans: Serafín María de Sutton (castellanitzat Sotto i nascut a Barcelona per accident) que ho va ser dos dies; Juan Prim i Prats, militar, que va governar uns 18 mesos, fins al seu assassinat; Estanislau Figueras i Moragas, quatre mesos escassos; i Francesc Pi i Margall, trenta vuit dies. Menys de dos anys en un període de gairebé dos segles. Un balanç ben migrat!

Actualment, amb més d'un 21% d'aturats que no cotitzen, i que més aviat perceben algun tipus de subsidi; amb la desaparició de milers d'empreses; amb un sector immobiliari que ja no pot omplir les arques de les administracions, ni ocupar una mà d'obra poc qualificada; podem continuar com si res? Podem mantenir l'estat del benestar que s'ha desen-

volupat per damunt de les seves possibilitats i a base d'un endeutament progressiu? Siguem seriosos!

Circula una altra brama: que els mercats no poden imposar-se a la política. És clar que no! Però, és la demagògia política la que ens ha posat a mercè dels mercats. Si hom no s'endeuta, sigui un individu, una família, una administració local, autonòmica o estatal, els creditors no tenen res a dir, res a fer. Simplement deixaran d'existir, perquè sense deutors no hi ha creditors, com sense llum no hi ha ombres. Ara bé, quan hom vol viure per sobre de les seves possibilitats, quan la "metafísica" s'imposa a la física, cal recórrer al crèdit i hom passa a ser dependent dels creditors. Per tant, cal girar els arguments: l'economia, els mercats no dominen la política, excepte quan aquesta cau en la demagògia, en la "metafísica" de galliner, i els polítics volen treure conills del barret oblidant que algú ha de pagar els conills. És aquella sana obsessió d'en Josep Pla en preguntar: "I això qui ho paga?" Aquesta és la pregunta que alguns catalans semblen haver oblidat.

Ens hem lliurat a la "metafísica" barata del que "ha de ser" o "hauria de ser", oblidant la física del que és. La Constitució proclama el dret a la vida, el treball, l'habitatge... però els cementiris continuen existint i el text constitucional no especifica qui ha de crear i d'oferir els llocs de treball. Tampoc estableix com s'han de dissenyar treballs productius, treballs que generin valor per a la comunitat. Tot això no ho diu perquè el legislador no ho sap! Tampoc indica qui ha de pagar i oferir els habitatges a les persones que no en tenen. L'Estat no és la bóta de Sant Ferriol.

No es poden confondre els anomenats drets negatius amb els positius. El dret a la vida, el treball, l'habitatge i molts d'altres, s'han d'entendre com dret que ningú ens prengui la vida, ens impedeixi treballar o accedir a un habitatge digne. Una altra cosa és que, pel sol fet d'haver nascut, se'ns hagi de donar una feina productiva, un habitatge digne i la vida eterna.

Sanitat pública i gratuïta per a tothom! Pública sí, però gratuïta? Que no sabem llegir el full de salaris i el compte "Seguretat social a càrrec de l'empresa" de qualsevol empresa? De gratuïta res!

Sempre algú paga les factures. El mateix podem dir de l'educació i de tots els serveis que ens ofereixen les diverses administracions. I, per cert, seria intel·ligent esbrinar si la "maquinària" burocràtica que organitza la prestació d'aquests serveis és prou eficaç i eficient. És a dir, avaluar el rendiment del motor administratiu. Potser l'Estat no només no és la bóta de Sant Ferriol, sinó una vella bóta foradada.

Els catalans hauríem de recuperar el bon costum de preguntar "això qui ho paga?" cada vegada que un demagog ens prometés millores en el nivell de benestar social. Així entendríem que quan cauen dràsticament els ingressos de les administracions públiques, i els creditors arronsen el nas cada cop que parem la mà, no podem continuar amb els mateixos nivells de despesa pública, com si res no s'hagués esdevingut.

Dit tot això, cal afegir també que en aquest immens forat del deute privat, que els nostres creditors actuals i potencials temen que acabi esdevenint públic, no tothom hi té la mateixa responsabilitat. És cert que quan hom signa un crèdit hipotecari accepta les clàusules d'un contracte que segurament no s'ha llegit amb prou cura, però que no s'hi val denunciar que són abusives després. Però també cal assenyalar que ambdues parts contractants no tenen la mateixa formació ni informació. La majoria dels prestataris no entenen els termes en què estan redactats els contractes hipotecaris i actuen impulsats per la il·lusió d'adquirir un habitatge, o sigui, més emocionalment que conscientment. Però qui va redactar els contractes, qui va fixar les polítiques i els objectius de les entitats financeres, sí que sabia molt bé el que feia o ho hauria d'haver sabut.

En aquest sentit, les cúpules directives de les entitats financeres van pecar d'incompetència o de deshonestat o d'ambdues coses juntes, quan concedien hipoteques frívolament, quan utilitzaven taxacions exagerades amb l'objecte de col·locar més crèdit, cobrar més comissions i incentius o revalorar les accions posseïdes. Ells sabien molt bé que no s'havia produït en aquest país cap boom demogràfic, ni cap allau d'immigrants d'alt nivell adquisitiu, ans al contrari, que justificués el creixement exponencial del preu dels habitatges.

Qualsevol alfabetitzat en economia detectava l'existència d'una bombolla especulativa típica. Però la bombolla, a més a més de negoci per les entitats financeres, negoci fet amb apalancament, amb fons manlevats a l'exterior, produïa també generosos ingressos a totes les administracions, ocupava gran quantitat de mà d'obra poc qualificada, proporcionava grans guanys a immobiliàries, constructores, arquitectes, enginyers, agències d'assegurances, proveïdors de materials de construcció, distribuïdors de mobles i electrodomèstics, notaris, advocats, registradors i agents de la propietat immobiliària, etc. I alimentava la corrupció! Una corrupció rampant, afegida a la de la droga i la venda d'armament. La festa era magnífica, fluïen el xampany francès, el caviar beluga i la gent guapa...lligàvem els gossos amb llonganisses! I qui havia d'haver apagat el llum i declarar la festa per acabada, no ho va fer. Va voler esgotar, inconscientment o dolosament, fins a l'última gota de xampany. I aleshores va arribar la factura i, tot seguit, l'home del frac.

Per tant, la crisi té uns responsables amb noms i cognoms: els dirigents de les administracions locals, autonòmiques i de la central; els directius del Banc d'Espanya, que miraven cap a una altra banda quan es concedien préstecs per sobre del 80% i basats en taxacions exagerades; les cúpules de les entitats financeres i, fins i tot, algunes escoles de negocis i catedràtics d'economia que han tingut un paper ben galdós amb el seu menyspreu envers les modestes rendibilitats de l'economia productiva comparades amb les de l'especulació financera. I el problema és que la majoria, no tots, semblen no haver infringit cap llei i, per tant, difícilment se'ls podrà aplicar el Codi Penal i obligar-los a indemnitzar les víctimes de la seva conducta.

I així estem. Les ideologies poden ser tan importants com cada col·lectivitat vulgui... sempre que per a fer realitat els seus objectius no hagin de manllevar recursos excessius a tercers, perquè aleshores s'imposen els mercats i l'aritmètica més crua.

Els responsables del 21% d'atur –45% entre els joves– tampoc semblen haver copsat que la democràcia representativa té sentit quan el demos treballa i delega la seva representació, però quan un alt

percentatge de la població no té ocupació s'obre la porta a la democràcia assembleària, la que va exercir l'Atenes clàssica, quan els ciutadans grecs podien dedicar tot el temps que volguessin a discutir en assemblees perquè només treballaven els esclaus. Això, afegit a tot el que hem esmentat abans, pot explicar aquest moviment consistent a desacreditar els representants. Qui no té res a fer no necessita representants, es pot representar a si mateix. Mal moment per a la democràcia representativa! Mal moment també per als polítics i els partits que no entenguin el paper i la força d'Internet, de les xarxes socials, de la wiki política: seran escombrats del mapa. Confiem que aquesta ventada no s'endugui també la nostra fràgil democràcia.

XXXè
CURS D'ESTIU

ELS TEMPS QUE VÉVEN I LES LLIÇONS REBUDES

DEL 29 DE JUNY A L'1 DE JULIOL DE 2011
ATENEU BARCELONÈS
C/ Canuda, 6 - 08002 Barcelona

Grup d'Estudis Nacionalistes

Dimecres 29 de juny
LES LLIÇONS REBUDES

Dijous 30 de juny
ACTIUS D'AVUI

Divendres, 1 de juliol
ELS TEMPS QUE VÉVEN

19:00H

JOAN MARAGALL
Sr. Sam Abrams
-Crític i escriptor-

20:00H

LLIÇONS DE L'AUTONOMIA
Molt Hble. Sr. Jordi Pujol
*-Expresident de la Generalitat
de Catalunya-*

21:00H

FI DE LA SESSIÓ

19:00H

BENET XVI A BARCELONA
Sr. Enric Puig
-S.J.-

20:00H

TAULA RODONA:
NOUS OBJECTIUS A CATALUNYA
Sr. Quim Torra
-Editor-
Sr. Joaquim Ferrer
-Historiador-
Sra. Patrícia Gabancho
-Periodista-

21:00H

FI DE LA SESSIÓ

19:00H

AJUNTAMENTS, NACIÓ CATALANA
I SOCIETAT CIVIL
Sr. Miquel Rubirola
-Exalcalde-

20:00H

LES DIMENSIONS
DE LA VIDA CATALANA
Jordi Sales
-Professor de Filosofia de la UB-

21:00H

SOPAR DE CLOENDA
Restaurant de l'Ateneu

ACCÉS LLIURE A TOTES LES CONFERÈNCIES I TAULES RODONES
CAL CONFIRMAR L'ASSISTÈNCIA AL SOPAR DE CLOENDA
PREU DEL SOPAR: 30€

INFORMACIÓ

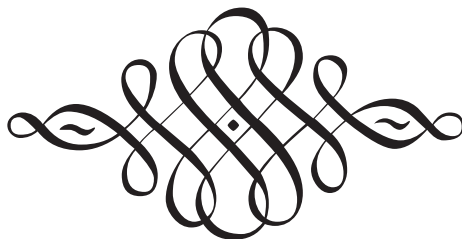
TEL. 93 488 09 00 (SÒNIA) - FAX 93 215 87 68
DILLUNS, DIMARTS I DIJOUS, DE 18 A 21 H
RELLEU@RELLEU.NET - WWW.RELLEU.CAT

FUNDACIÓ RELLEU
GRUP D'ESTUDIS NACIONALISTES

Aragó 287 3r 2a B
08009 Barcelona

NOTÍCIA DE LLIBRES

BENET XVI, LLUM DEL MÓN

PETER SEEWALD

Herder Editorial, 2010

Llum del món és el resultat de sis hores de conversa que el periodista Peter Seewald i el Papa Benet XVI van mantenir a Cas-

telgandolfo, sis hores que, com diu el mateix Peter Seewald, poden ser considerades “molt” i “no res”. El llibre està estructurat en tres parts: Els signes dels temps, El pontificat, Cap on anem?, si bé el contingut dels temes no obeeix estrictament al títol, sinó que, com correspon a una entrevista, hi ha variacions. Al final del llibre d’hi afegeix un annex, una biografia i una breu crònica del pontificat que és molt útil per situar el perfil del Papa actual.

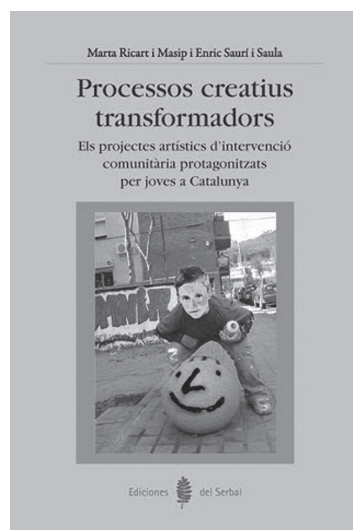
No és la primera vegada que Peter Seewald entrevista Ratzinger. *La sal de la terra* i *Dios en el mundo* són fruit d’entrevistes amb l’aleshores cardenal Ratzinger. “Mai abans en la història de l’Església un pontífex no havia respost preguntes en forma d’una entrevista personal i directa”. El llibre aborda tots els temes d’actualitat sense excloure’n cap: abusos sexuals, cas Williamson, etc. Tanmateix predomina més l’interès periodístic que l’interès pel contingut dels temes. No és que Benet XVI no hagi volgut respondre a les

qüestions que li són plantejades, sinó més aviat que les preguntes es fixen massa en allò anecdòtic en detriment del contingut. El periodista té massa pes i no sempre segueix els arguments de l’entrevistat en el que podria ser l’aprofundiment de les qüestions. Com una melodia musical que s’estroneja de cop i volta. Un cop s’ha respost la pregunta, ja es passa a una altra cosa. Potser per aquest motiu, les expectatives que podria obrir el llibre deixen una mica insatisfet. La categoria intel·lectual de Benet XVI queda encorsetada per les preguntes d’un periodista que no té els recursos del Papa.

Tanmateix cal reconèixer que hi ha algunes aportacions interessants, com per exemple el que fa referència al cas Williamson, que els mitjans de comunicació no han transmès adequadament. També és molt suggerent tot el que fa referència al que Benet XVI anomena la dictadura del relativisme. Benet XVI no té segurament el perfil d’un Papa mediàtic, i el seu pensament es manifesta molt millor en les se-

ves encícliques i els seus escrits, sobretot en els seus dos llibres sobre Jesús de Natzaret, que no pas en les entrevistes.

Josep Herce

PROCESSOS CREATIUS TRANSFOR- MADORS

ENRIC SAURÍ MARTA RICART

Edicions El Serbal, 2011

És un llibre viu, perquè parla de creació artística de milers de persones durant els últims anys, a l'extraradi de Barcelona.

Si us interessa saber com s'ho fan... hi trobareu exemples i recomanacions pràctiques.

Aneu a la web d'Artibarrri i us els podreu descarregar: www.artibarrri.org/index

Són moltes entitats, unes 30 i amb molta gent. Calculo unes 3000 persones per entitat. Prop de 100.000 persones hi han participat amb creacions en aquests últims anys.

Però les xifres no volen dir gran cosa: el que compta és que es tracta de gent activa, que fa creació artística gràcies a aquestes entitats. Nens i grans, nadius i nouvinguts, homes i dones, artistes i amateurs, que des de la creativitat treballen per transformar el seu entorn social.

Es tracta, en definitiva, d'una escola de ciutadans amb una ambició notable: la creació artística allà on és més impossible esdevenir un ciutadà.

Un esforç personal que no es limita a la millora personal, sinó que ambiciona transformar una ciutat amb massa portes tancades.

Em pregunto per què un fet tan notable resulta tan poc conegut. Em pregunto per que els artistes de la ciutat, els oficials, no els ajuden més. Sobretot els artistes que gaudeixen dels diners públics de la cultura, de les institucions culturals. Tants milers de gent creativa podria donar moltes oportunitats de creació a molts i molts artistes. En tenim alguns bons exemples a casa nostra. Ara només caldria que les altres entitats i els altres artistes no es quedessin mirant cap a una altra banda.

Per a aquestes entitats que

lluiten a primera línia, no ha arribat la crisi econòmica en la cultura, doncs perquè ells sempre havien estat en crisi.

Alguns potser pensen que aquesta gent és irrellevant, que no són una part important de la nostra cultura. Però nosaltres volem dir-ho ben alt des d'aquí: això és el futur. D'aquests nous ciutadans viurà la nostra ciutat, des d'aquí farem la ciutat post-crisi. Des d'aquí i des de totes les iniciatives que obren les portes a la gent creativa. A l'extraradi i al centre de la ciutat, a les institucions i equipaments culturals autènticament oberts a la creativitat de la gent, en tots els camps de la societat, a l'escola i a la feina. La creació artística arriba a tot arreu si no li tanqueu la porta.

En tots els camps, tant artístics com socials i econòmics, tenen quelcom a dir els ciutadans, els que creuen en la dignitat de la persona, la dignitat que ve de dins, no d'un passaport ni d'un compte al banc, ni del sexe, ni d'un diploma... que creix en la comunitat i es projecta tan lluny com cal, allà on altres ciutadans també creuen en aquesta dignitat que és la mateixa per a tots, que lluita contra el canvi climàtic, contra les dictadures del nord d'Àfrica, contra la pobresa del món, contra els abusos dels especuladors de la costa mediterrània, contra el cinisme dels polítics que retallen els diners dels pobres per a donar-los als rics, contra els financers de la ruleta mundial.

Al final, anirem veient que aquests financers de Wall Street, amb la seva estafa mundial ens han ajudat a descobrir que som ciutadans mundials. No us perdeu aquest llibre, parla del vostre futur.

Santi Guillen

LA COMMONWEALTH CATALANO-VALENCIANA

JOSEP VICENT BOIRA

Columna Edicions, 2010

De què estem parlant quan es referim a l'eix mediterrani? On comença i on acaba? Qui hi participa? Amb quines caracte-

ristiques? Per què? Aquest arc ha nascut o s'està fent? És l'hereu de glòries medievals o és fruit de processos capitalistes més recents? Aquestes són les preguntes que es fa l'autor a l'inici del llibre, a les quals intenta donar resposta al llarg dels cinc capítols en què ordena i desenvolupa el seu pensament.

Per analitzar el fenomen, s'ha de partir del fet incontestable que entre Catalunya i València hi ha hagut un flux de caràcter industrial i econòmic constant, el qual ha format un clúster perfectament diferenciat, i sobre el qual graviten àrees adjacents que reben o subministren béns i mercaderies que cobreixen amplis sectors de l'agricultura i la indústria. D'ací la idea de la Commonwealth Catalanova-lenciana, que no és altra cosa que "una agrupació de societats aplegades per una tradició i una història en comú i assentada en principis de voluntarietat sobre uns interessos econòmics compartits".

Gràcies a les dades de caràcter humà i personal que l'autor desvela, queda demostrat que aquesta realitat econòmica i social no ha estat fruit ni de la casualitat ni de l'atzar. L'eix mediterrani, conformat en bona part per Catalunya i València, s'ha anat fent històricament, sobre la base de les relacions entre ambdós pobles per gestionar una riquesa comuna, esperonats per tant per un interès comú.

Des del segle XIII fins al segle XVI, Catalunya i València van

formar part d'una mena d'imperi, amb capitals alternants, en el qual les relacions estaven basades en la Corona, la casa d'Aragó, l'afany de conquesta, l'expansió i l'autofinançament burgès i mercantil, el domini de la Mediterrània, les lluites amb altres poders peninsulars i de l'Europa meridional, les arts i moltes altres realitats. Aquesta situació va durar des dels Àustries fins als Borbons.

A partir de 1707-1714 aquest imperi es va començar a esmicolar. Catalans i valencians, per la força de la situació, van seguir camins diferents, fet que va abocar-los a un llarg període d'incomunicació i d'independència total entre l'un i l'altre.

Al segle XIX les coses van començar a canviar. A tall d'imatge paradigmàtica, l'autor ens assenyala que a València, en un lloc força cèntric, s'hi troba l'estàtua equestre del rei Jaume I. Ens recorda també la crònica que, en ocasió de la inauguració de l'escultura, el dia 16 de novembre de 1890, el diari *Las Provincias* de València va publicar del sopar d'homenatge a l'escultor català Vallmitjana i al fonedor valencià Climent:

"Al escanciarse el champagne, los señores Vallmitjana y Climent cambiaron sus copas, felicitándose de haber contribuido ambos al buen éxito de una obra que viene a significar la unión de Valencia y Cataluña".

No es va tractar doncs d'un fet anecdòtic. De fet, és el símbol de la recuperació de la unió de dos

pobles que s'havien vist forçadament allunyats des del 1707.

Les tendències industrials, el romanticisme i posteriorment la Renaixença, combinats amb un exagerat centralisme que el nou estat espanyol volia implantar, van revifar els vells records imperialistes, els quals es van anar concretant en diversos i amplis àmbits. L'Exposició Regional Valenciana del 1909 va ser l'exemple paradigmàtic d'aquesta nova etapa que ja no es frenaria mai més. A partir d'aleshores, Catalunya i València tornen a actuar com una mena de Commonwealth, sense cap acord fundacional ni cap mena de base teòrica, sinó sobre el simple fonament dels interessos comuns, del record de temps polítics compartits, de la creació de riquesa comuna i de l'espai natural de relacions industrials compartides. Aquesta tendència i aquesta realitat, amb els seus alts i baixos, s'ha anat consolidant durant tot el segle XX i inicis del XXI.

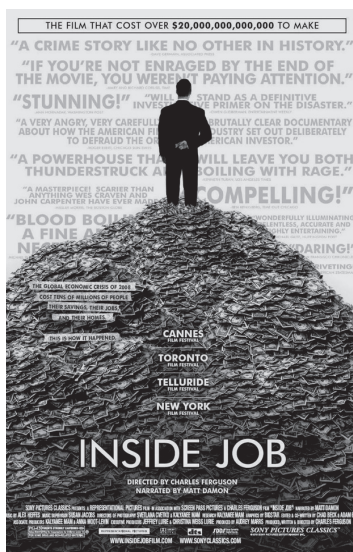
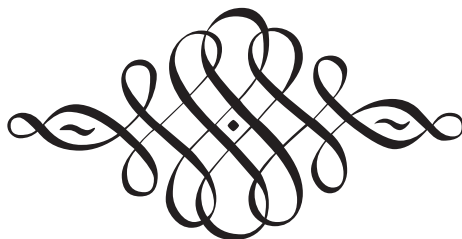
Així doncs, aquesta recuperació, iniciada a finals del segle XIX, a través de la llengua, la cultura, les persones i l'activitat econòmica, avui és més forta que mai. La segona dècada del segle XXI ha de ser, sense cap mena de dubte, la que assenti i expliciti definitivament la Commonwealth, en un àmbit privilegiat que permeti consolidar no només unes bases materials d'infraestructures, de polítiques comunes en tot àmbit d'activitat, sinó també uns fonaments de concòrdia civil i social que facin

del futur en comú un objectiu indestructible.

Premi Ramon Trias Fargas d'assaig polític.

Josep de Nadal

NOTÍCIA DE CINEMA

INSIDE JOB

CHARLES FERGUSON

Estats Units, 2010

L'any 2008 va esclatar una crisi econòmica que encara perdura i que ha deixat sense feina i casa, diuen, milions de persones arreu del món. Aquesta crisi no ha estat un accident, ja que va ser provocada per un conjunt

d'actuacions, que molts han qualificat com a delictes, d'un col·lectiu format per banquers, polítics, agències qualificadores i altres agents, que van promoure, acceptar, consentir... la creació de nous productes financers de dubtós destí, generalment destinats al fracàs, amb l'objectiu d'emportar-se més benefici a nivell personal. Tot i saber els alts riscos que s'estaven corrent, ningú va fer res per regular-ho i aturar-ho. Finalment, el sistema es va col·lapsar i es va emportar alguns dels bancs i empreses financeres més importants dels Estats Units. Darrere els esdeveniments dels EUA, el castell de cartes també s'ha ensorrat a Europa, i per extensió, encara que molts ho neguessin per activa i per pasiva, també a casa nostra. Recordeu quan fa pocs anys erem el sistema bancari amb mes garanties d'Europa?

“Inside job” és un terme que en anglès s'utilitza per fer referència a un crim comès en una empresa o organització que és perpetrat per alguna persona pertanyent a la matei-

xa, aprofitant la seva posició de privilegi. És la definició perfecta per explicar les causes de la greu crisi econòmica que estem patint des de fa ja 3 anys, les quals probablement són desconegudes per la immensa part de la població. *Inside Job* és un documental que contextualitza cadascuna de les fases que ens ha fet arribar on som i posa noms, cognoms i cara als principals responsables que bona part de l'economia mundial hagi vist trontollar la seva estabilitat, ja siguin aquells que van actuar, com aquells qui no els ho van impedir. De forma cronològica i mitjançant fets, documents i nombrosos testimonis, el film desgrana de forma força tècnica i bastant didàctica, les arrels de la crisi que tots patim.

Tot i tractar-se d'un documental que s'endinsa en un món tan fora de la comprensió per a la majoria de persones com és el de l'economia i les finances, el seu plantejament didàctic fa que els conceptes es puguin entendre suficientment per comprovar què estava fent aquesta gent i el perquè de les seves conse-

qüències. És important parar atenció, especialment durant la primera part del film, la més feixuga i carregada de tecnicismes. El documental presenta una estructura cronològica i clarament separada en diferents episodis que representen els passos que han desembocat en la crisi, la situació actual i el possible futur. Tot i basar-se eminentment en imatges d'arxiu i les intervencions dels diferents testimonis que hi participen, la inclusió de gràfics i infografies per il·lustrar el que s'explica ajuda aclarir el discurs i, com a conseqüència directa, a fer pujar el grau d'indignació a l'espectador.

Una de les qüestions més xocants de la pel·lícula, es veure com tracta el tema de l'ensenyament de l'economia, i de com el professorat d'economia de les

principals universitats està en nòmina de la maquinària financera, i cobra milions de dòlars per reproduir el tipus de ensenyaments que ens van conduir a la situació present.

La primera conclusió a què arriba el documental és que la causa de tot és una nociva relació entre polítics i banquers, que durant trenta anys van anar desregulant el sector i van permetre un seguit d'operacions i decisions que per a molts han estat considerats una estafa. La segona és que en comptes d'acabar tot el procés amb gent a la presó, està acabant amb el rescat per part dels Estats (és a dir dels ciutadans), i amb els banquers i polítics que ho van permetre en els seus mateixos llocs, o molt semblants. A la pel·lícula la història està centrada als EUA, però

és fàcilment exportable a Europa i a altres llocs del món.

Josep M. Camprubí

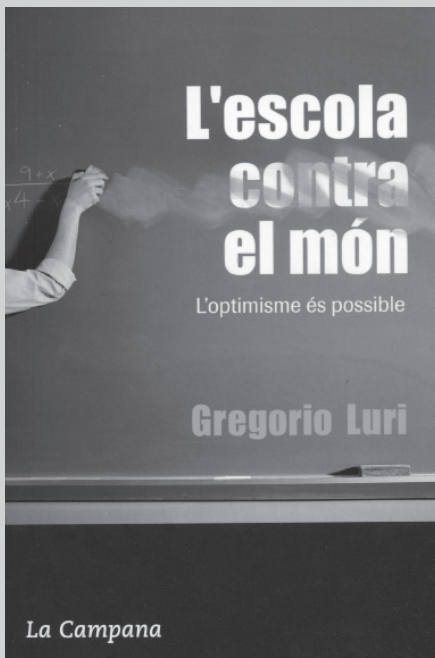
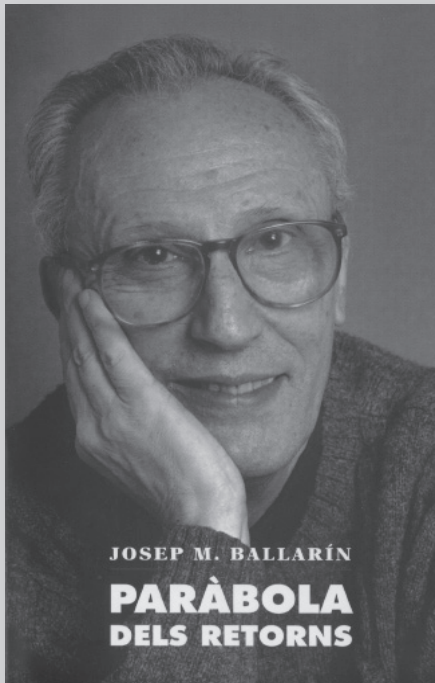
FITXA TÈCNICA:

PEL·LÍCULA: Inside Job
 Director: Charles Ferguson
 DURADA: 108 min.
 Gènere: Documental
 GUIÓ: Charles Ferguson, Txad Beck i Adam Bolt.
 NARRADOR: Matt Damon.
 PRODUCCIÓ: Charles Ferguson i Audrey Marrs.
 MÚSICA: Alex Heffer.
 Fotografia: Kalyanne Mam i Sventlana Cvetka. MUNTATGE: Txad Beck i Adam Bolt.
 DISTRIBUÏDORA: Sony Pictures.

LA REVISTA RELLEU

— RECOMANA —

WWW.RELLEU.CAT